

”Olis ollut hienoo, jos joku olis ees soittanut ja kysynyt, miten jaksan”

Biologisten vanhempien tukeminen
huostaanoton hetkellä

Marika Kanneljärvi-Nieppola

Rea Pellonperä

OPINNÄYTETYÖ
Toukokuu 2020

Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomikoulutus

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomikoulutus

KANNELJÄRVI-NIEPPOLA, MARIKA & PELLONPERÄ, REA:

"Olis ollut hienoo, jos joku olis ees soittanut ja kysynyt, miten jaksan"
Biologisten vanhempien tukeminen huostaanoton hetkellä

Opinnäytetyö 48 sivua, joista liitteitä 3 sivua
Toukokuu 2020

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, saavatko biologiset vanhemmat tarpeeksi tukea huostaanoton hetkellä ja millaista tukea heille tarjotaan. Työssä oli tarkoitus tehdä näkyväksi biologisten vanhempien valmiuksia selviytyä huostaanoton tuomasta elämänmuutoksesta ja kriisistä sekä lisätä heidän ymmärrystään siitä, mitä se tarkoittaa. Lisäksi työn tavoitteena oli lisätä tietoisuutta eri tukimuodoista sekä lain velvoittamasta asiakassuunnitelmasta. Opinnäytetyössä käsiteltiin vanhemmuuden eri muotoja sekä huostaanoton vaikutuksia biologiseen vanhemmuuteen.

Opinnäytetyön tuloksista havaittiin, että jokainen tutkimukseen osallistunut vanhempi korosti tukihenkilön tärkeyttä huostaanoton hetkellä ja sen aiheuttamasta kriisistä eteenpäin pääsemiseksi. Kaikki huostaanoton kokeneet vanhemmat kertoivat, että heille olisi tärkeää tulla nähdyksi ja kohdatuksi ihmisinä. Myös totuudenmukaisen tiedon saaminen avoimesti ja rehellisesti koettiin erityisen tärkeäksi, sillä epätietoisuus tilanteesta aiheutti entisestään pettymyksiä ja epäluottamusta sosiaaliviranomaisia ja muita tukea antavia tahoja kohtaan.

Tutkimus osoitti selvästi, että vanhemmat kokivat saamansa tuen huostaanoton hetkellä täysin riittämättömäksi, jos sitä oli ollut lainkaan. Vanhemmat kokivat jääneensä täysin yksin, vaikka kokemus huostaanotosta oli useimmille ollut hyvinkin traumaattinen. Lähes kaikki vanhemmat olivat kokeneet epäonnistuneensa vanhemmuudessaan huostaanotosta johtuen, ja tämän myötä omaa vanhemmuutta oli alettu kyseenalaistaa. Heidät oli jätetty melko yksin näiden tunteiden kanssa. Lain velvoittama asiakassuunnitelma oli vanhemmille melko vieras käsite, eikä sitä ollut laadittu yhdellekään heistä. Lisäksi kaikki olivat melko tietämättömiä siitä, kenen vastuulle kyseisen asiakassuunnitelman teko ja sen seuranta kuuluvat.

Asiasanat: biologinen vanhemmuus, huostaanotto, kriisi, tukimuodot

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

KANNELJÄRVI-NIEPPOLA, MARIKA & PELLONPERÄ, REA:
"It Would Have Been Great, If Someone Had Called and Asked Me How I
Manage"
Supporting Biological Parents at The Time of Custody

Bachelor's thesis 48 pages, appendices 3 pages
May 2020

The purpose was to find out whether biological parents receive enough support at the time of custody and what kind of support is offered to them. In addition, the aim was to increase awareness of various forms of support and the client plan required by law.

The research carried out as a qualitative research, and material was collected with questionnaires, on the basis of which thematic interviews was conducted. There was used data-driven content analysis to analyze the data.

Each parent who participated in the study emphasized the importance of the support person at the time of custody and in order to get ahead of the crisis caused by it. All parents who experienced custody said it would be important for them to be seen and encountered as people.

The parents felt that the support they received was completely deficient, if any, at the time of the custody and the client plan required by law was also an unfamiliar concept to the parents.

Further study topic could be how the current service coordination and networking could be utilized in supporting the family.

Key words: biological parenting, custody, crisis, forms of support

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	VANHEMMUUDEN MONINAISUUS	8
2.1	Biologinen vanhemmuus.....	8
2.2	Jaettu vanhemmuus.....	9
3	HUOSTAANOTTO.....	10
3.1	Huostaanottoprosessi	10
3.2	Tahdonvastainen ja suostumuksellinen huostaanotto.....	12
4	HUOSTAANOTTO KRIISINÄ	14
4.1	Sokkivaihe	14
4.2	Reaktiovaihe	15
4.3	Käsittelyvaihe.....	15
4.4	Uudelleen suuntautuminen	16
4.5	Vanhemman kokema huostaanottokriisi	16
5	TUKI BIOLOGISILLE VANHEMMILLE HUOSTAANOTOSA.....	18
5.1	Tuen merkitys	18
5.2	Tuki kriisitilanteessa.....	19
5.3	Asiakassuunnitelma	19
5.4	Vertaistuki	21
6	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET	22
7	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS.....	23
7.1	Tutkimusmenetelmät ja aineiston kerääminen.....	23
7.2	Aineiston analysointi	26
8	TUTKIMUKSEN TULOKSET VANHEMPIEN KOKEMUKSISTA	28
8.1	Saatu tuki huostaanoton hetkellä.....	28
8.2	Kaivattu tuki ja kehittämis ehdotuksia	29
8.3	Asiakassuunnitelma	31
8.4	Kokemus vanhemmuudesta	32
8.5	Vertaistuen merkitys	33
9	JOHTOPÄÄTÖKSET	35
10	POHDINTA.....	37
10.1	Opinnäytetyöprosessi.....	37
10.2	Eettisyys ja luotettavuus.....	38
10.3	Sosionomin rooli vanhempien tukemisessa.....	41
10.4	Jatkotutkimusaihe.....	42
	LÄHTEET	43
	LIITTEET	46

Liite 1. Kyselylomake	46
Liite 2. Saatekirje	48

1 JOHDANTO

Sosiaalihuollon ammattilaisille tehtiin vuonna 2015 kyselytutkimus, joka käsitteli vanhempien saamaa tukea huostaanotto-prosessissa. Tämän kyselyn tuloksena oli, että biologisten vanhempien tuen lisäämiselle huostaanoton hetkellä olisi tarvetta. Erityisen tärkeänä pidettiin kriisin käsittelyä vanhempien kanssa sekä päätösten perustelua, kertaamista ja avausta. Sosiaalihuollon ammattilaiset kuvasivat tutkimuksessa, että vanhemmille suunnattu tuki pitäisi olla muodoltaan vierellä kulkemista, kannustamista ja rohkaisua. (Lastensuojelun keskusliitto 2015.)

Vuonna 2018 kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia ja nuoria oli yli 18 000. Näistä yli 10 000 oli huostaanotettuja. Lastensuojeluilmoituksia tehtiin melkein 79 000, joka oli yhtä lasta kohtaan noin 1,8 ilmoitusta. (Forsell, Kuoppala & Säkkinen 2018, 3.) Huostaanotot ovat koko ajan kasvaneet maassamme ja tämän myötä huostaanoton kokeneita vanhempia on alati enemmän. Lastensuojelulaki peräänkuuluttaa lapsen oikeutta ja asemaa, mutta laissa on myös määritelty vanhemman oikeus tukeen. Yksi suurimmista biologisen vanhemman oikeuksista on asiakassuunnitelma, joka pitää lain mukaan tehdä kaikille huostaanoton kokeneille vanhemmille tuen tarpeen arvioimiseksi ja lähdimme selvittämään, toteutuuko se oikeasti.

Tässä opinnäytetyössämme halusimme keskittyä erityisesti huostaanoton hetkeen, emmekä niinkään sijaishuoltoon, sillä näkemyksemme mukaan vanhemman saama tuki huostaanoton hetkellä on hyvin merkityksellistä kriisin läpikäymisessä. Tämän lisäksi ajatteleimme, että oikea-aikainen tuki huostaanoton alkumetreillä on tärkeää vanhemmalle koko huostaanotto-prosessista selviytymisen kannalta.

Biologisille vanhemmille tarjottava tuki on hyvin paikkakuntakohtaista, sillä jokainen kunta tai kuntayhtymä hoitaa asian omalla tavallaan. Esimerkkinä hyvästä kunnallisesta työstä vanhempien tukemisessa mainittakoon Espoon Poijupuiston lastensuojelu. Siellä sijaishuollossa toimii sosiaaliohjauksen työryhmä, jonka palvelut ovat sijoitettujen lasten perheiden tukena sosiaalityön läheteellä. Lisäksi eri järjestöt, kuten Ensi- ja turvakotien liitto, kehittävät uusia työkäytäntöjä jatkuvasti.

(Hämäläinen 2019.) Pirkanmaan alueella on eri käytäntöjä riippuen siitä, onko perhe jonkin palvelun piirissä.

Tukipalvelut ovat melko hajallaan ja tekemämme taustatutkimuksen perusteella tuntuu olevan melko sattumanvaraista, miten vanhempia tuetaan. Tämä ei ole tasa-arvoista kohtelua ja siihen tulisi saada muutosta. Tuen ja avun saaminen huostaanoton kaltaisessa kriisitilanteessa ei tulisi olla riippuvainen biologisten vanhempien asuinpaikkakunnasta, vaan resursseja tuen tarjoamiseen kuuluisi olla tasapuolisesti kaikille.

2 VANHEMMUUDEN MONINAISUUS

Turvallisuuden tunteen tuottaminen, tuen antaminen ja vastavuoroinen mielihyvä luovat vanhemmuuden ja kiintymyssuhteen perustan. Vanhemmuus on vastuunkantamista lapsen koko elämästä ja se koostuu erilaisista osa-alueista sekä pitää sisällään huolehtimista lapsen perustarpeista, kuten kasvatuksesta, kehityksestä ja hyvinvoinnista. (Hughes 2011, 17.) Vanhemmilla on näin ollen lastaan kohtaan lain velvoittama tukemisvelvollisuus, mikä tarkoittaa sitä, että lapsen perustarpeisiin tulee vastata. Perustarpeina pidetään asumista, ravintoa ja vaatehuoltoa, sairaus- ja koulutuskuluja sekä aktiviteetteja (Boland 2004, 82). Vanhemmuus on myös lapsen tunnetilojen tasaamista, oikea-aikaista vastaamista ja toimimista lapsen tarpeiden mukaisesti. Näiden avulla lapselle pystytään luomaan turvallinen kiintymyssuhde ja vankka perusluottamus, joista lapsi hyötyy myös tulevaisuudessa ihmissuhteissaan. (Vanhanen 2014, 18.)

2.1 Biologinen vanhemmuus

Biologisella, eli fyysisellä vanhemmalla tarkoitetaan sellaista henkilöä, joka on joko synnyttänyt lapsen tai jonka siittiöillä lapsi on saatettu alkuun. Tällaista suhdetta kutsutaan biologiseksi suhteeksi lapseen. (Heikkilä 2013.) Biologisuus on kiintymyksen perusta ja sen ensisijainen, alkukantainen tehtävä, onkin luoda lapsille suojaa ja fyysistä läheisyyttä häntä hoitavia aikuisia kohtaan. Tämä on päättymätön side vanhemman ja lapsen välillä. (McClain & Cere 2013, 193.) Tämän vuoksi onkin tärkeää muistaa, että biologinen vanhemmuus on pysyvää ja että biologinen vanhemmuus säilyy aina, myös silloin, kun lapsi on otettu huostaan (Vanhanen 2014, 18-19).

Biologinen vanhemmuus on siis se, joka määrittää lapsen geneettisen identiteetin. Biologinen vanhemmuus on kuitenkin eri asia, kuin geneettinen vanhemmuus, sillä lapsen synnyttänyt äiti ei aina ole lapsen geneettinen vanhempi. Tällaisia tilanteita ovat muun muassa ne, joissa lapsi on saanut alkunsa luovutetusta munasolusta. (Heikkilä 2013.)

Biologiseen vanhemmuuteen sisältyvät tämän lisäksi myös sosiaalinen ja psykologinen vanhemmuus. Sosiaalisella vanhemmuudella tarkoitetaan sitä, että lapsi elää vanhempiensa kanssa tai heidän perheessään. Vanhemmuus on tällöin lailistettu. Psykologinen vanhemmuus syntyy silloin, kun lapsi alkaa kokemaan jonkun aikuisen vanhempanaan. Tällöin aikuinen saa lapsen mielessä vanhemman aseman. (Jokinen 2012, 29-30.)

2.2 Jaettu vanhemmuus

Jaettu vanhemmuus merkitsee sitä, että sijoitetun lapsen vanhemmuutta toteuttaa toinenkin taho biologisten vanhempien lisäksi. Tällä taholla tarkoitetaan sijaisvanhempia, jotka kouluttautumisen jälkeen toimivat lapsen oman perheen ulkopuolisena hoitoa ja huolenpitoa tarjoavina vanhempina sijoitetulle lapselle (Perhehoitolaki 20.3.2015/263, 3§). On tärkeää, että biologinen vanhempi pystyy osoittamaan lapselle hyväksyntää sekä sijaisvanhempia, että heidän luonaan asumista kohtaan, sillä tämä helpottaa lapsen elämää huomattavasti. Biologisella vanhemmalla on kuitenkin oikeus mustasukkaisuuteen ja se on täysin normaalia, mutta tästä on puhuttava oman tukiverkon tai muun auttavan tahon kanssa eikä purettava sitä lapseen tai lapsen sijoitustahoon. (Saastamoinen 2010, 139.)

Biologisen vanhemman ei myöskään tarvitse kilpailla omasta lapsestaan sijaisvanhempien kanssa tai kokea olevansa kiitollisuuden velassa heille. Kaikille ihanne-tilanne saavutetaan, kun lapsen asioita pystytään hoitamaan yhdessä tasavertaisuutta kokiien biologisten ja sijaisvanhempien kesken ja biologiset vanhemmat tavoittavat tunteen tärkeydestään lapsensa elämässä. (Kujala 2003, 40-44.)

Vanhemmat voivat tarvita tukea menetyksestä aiheutuneen kriisin läpikäymisen lisäksi myös asian hyväksymiseen ja jaettuun vanhemmuuteen. Vanhemmalla voi olla vaikeaa tai jopa mahdotonta pitää säännöllisesti yhteyttä lapseen, koska hän kokee voimakkaita häpeän, syyllisyyden ja voimattomuuden tunteita. Tarvitava vuorovaikutus ja sosiaalinen verkosto sekä osaltaan myös ammatillinen tuki voivat kuitenkin auttaa vanhempaa voimaantumaa, hyväksymään tilanteen ja kykenemään jaettuun vanhemmuuteen. (Kujala 2003, 13, 18-19.)

3 HUOSTAANOTTO

Lapsen huostaanotto on aina viimeinen vaihtoehto, kun muut tukitoimet ja palvelut on todettu perheessä riittämättömiksi. Lastensuojelulaki (417/2007, 40§) määrittää, että lapsi on otettava huostaan ja hänelle on järjestettävä sijaishuolto, mikäli lapsen huolenpidossa on puutteita tai lapsen terveys ja kehitys uhkaavat vaarantua vakavasti kasvuolosuhteiden vuoksi. Harvoin huostaanottoon kuitenkaan pystytään nimeämään yhtä tiettyä yksittäistä syytä ja edelleen yleisimpiä huostaanottoon johtaneita syitä ovatkin vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmat sekä riittämätön vanhemmuus. (Heino, Hyry, Ikäheimo, Kuronen & Rajala 2016, 7.) On tärkeää ymmärtää, että lastensuojelulla on velvollisuus huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen myös silloin, kun lapsi itse vakavasti vaarantaa omaa terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä rikoksen tai muulla näihin rinnastettavalla käytöksellään (Lastensuojelulaki 417/2007, 40§).

3.1 Huostaanottoprosessi

Lastensuojelulla ajatellaan olevan kolme perustehtävää: lasten yleisiin kasvuoloihin vaikuttaminen, vanhempien tukeminen ja varsinainen lastensuojelutehtävä. (Eriksson, Malja, Petrelius & Puustinen-Korhonen 2019, 11; Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, n.d.) Näillä toimilla on tarkoitus tukea biologisen vanhemman vanhemmuutta, sillä vuonna 2008 uudistetun lastensuojelulain (417/2007, 2§) mukaan ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on lapsen vanhemmilla. Huomioitavaa on, että mikäli nämä tukitoimet eivät ole riittäviä takaamaan lapsen turvallista elinympäristöä, vasta sitten turvaudutaan huostaanottoon.

Huostaanottoprosessi alkaa siitä, kun perheestä tehdään lastensuojeluilmoitus. Ilmoitus tehdään silloin, kun joku havaitsee asioita, joiden takia on syytä ajatella lastensuojelun tarpeen arvioinnin olevan paikallaan. Huostaanottotarpeen arvioinnissa työntekijä arvioi, saako lapsi vanhemmiltaan tarvitsemaansa ymmärrystä, turvaa ja hellyyttä. On myös tärkeää arvioida, onko lapsi huoltajiensa toimesta ikätasonsa mukaisen valvonnan ja ohjauksen alaisena. On ymmärrettävä, että vanhempien tehtävänä on mahdollistaa lapselle turvallinen kasvu aikuiseksi

sekä tukea häntä muun muassa koulunkäynnissä ja näitä asioita työntekijä prosessissa arvioi. Näiden lisäksi työntekijän tulee arvioida myös se, huomioivatko vanhemmat lapsen yksilölliset tarpeet ja toiveet hänen koko elämänpiirissään. (Terveystieteiden tutkimuskeskus n.d.)

Vanhemmat on pidettävä koko huostaanotto-prosessin ajan tietoisina tapahtumista. On merkittävää, että perheen omia näkemyksiä ja ratkaisuehdotuksia kuullaan ja tämän avulla heille syntyy kokemus aidosta kohtaamisesta. On selvää, että hyvän yhteistyön edellytys viranomaisten ja vanhempien välillä on dialogisuus, eli vastavuoroisuus. Lisäksi on huomioitava, että myös vanhempi on velvollinen dialogiin, sillä ilman vanhemman panosta ei voi syntyä hyvää yhteistyötäkään. (Luodes 2007.)

Huostaanottopäätöksellä tarkoitetaan yleisimmin sellaista julkisen vallan päätöstä tai puuttumista perhe- ja vanhemmuussuhteisiin silloin, kun vanhemmat eivät kanna vastuuta lapsen pääasiallisesta hoidosta ja kasvatuksesta siten, kuin yhteiskunnassamme on normaalisti tapana. Jotta interventio voidaan toteuttaa, vaatii se aina lainsäädäntöön perustuvan päätöksen. (Pitkänen 2011, 18-25.) Interventiolla tarkoitetaan väliintuloa, eli sellaista toimenpidettä, jolla on tarkoitus vaikuttaa henkilön käyttäytymiseen tai toimintatapoihin (Duodecim terveystietokirja 2019).

Kun huostaanottopäätös on pantu vireille, lapsen arjesta alkaa vastata vanhempien sijasta heidän sijaisensa ja näin ollen lapsen arki siirtyy omasta kodista toisaalle. Tämän vuoksi on syytä muistaa, että lapsen kokemukset perheestä, vanhemmuudesta ja lapsuudesta ovat ainutkertaisia ja se, mitä huostaanotossa tehdään, luo suurta merkitystä yksilön oikeuksien ja yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden kannalta. (Pösö 2016, 11-12.)

On tärkeää huomioida, että Suomessa huostaanotolle tyypillinen piirre on sen optimistisuus ja pyrkimys väliaikaisuuteen. Huostaanoton voimassaoloaika on aina toistaiseksi ja tavoitteena pidetään aina perheen yhdistämistä uudelleen. Oletuksena on, että vanhemmat ja heidän olosuhteensa voivat muuttua siten, että lapsen palaaminen kotiin olisi todennäköinen lopputulos eikä vaikeitakaan ongelmia haluta nähdä pysyvinä vaan muutosmahdollisuus korostuu. Viranomai-

set näkevät huostanoton usein vain väliaikaisena ratkaisuna, vaikka pienten lasten huostaanottopolut saattavat olla hyvinkin pitkiä. Ristiriidan tähän ajatteluun tuo kuitenkin se, että lastensuojelun kentältä on esitetty huolta siitä, että tukitoimet vanhempien auttamiseksi ja tukemiseksi ovat liian vähäisiä, pirstaleisia sekä riittämättömiä. Näin ollen usein jäädään kauas perheenyhdistämistavoitteesta. (Pösö 2016, 25-26.)

Lapsen huostaanotto ja kiireellinen sijoitus ovat kaksi eri asiaa niiden yhteneväisyyksistä huolimatta. Vaikka näistä säädetään osaksi samalla tavalla lastensuojelulaissa, erottaa kiireellisen sijoittamisen huostaanotosta se, että silloin, kun lapsi sijoitetaan kiireellisesti, on hän välittömässä vaarassa. Tämä on tarkoitettu lyhyeksi, väliaikaiseksi toimenpiteeksi, kuitenkin enintään 60 päiväksi. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos n.d.)

3.2 Tahdonvastainen ja suostumuksellinen huostaanotto

Huostaanotto voi olla vapaaehtoinen eli suostumukseen perustuva tai tahdonvastainen eli pakkoon perustuva. Mikäli lapsen huoltaja tai 12 vuotta täyttänyt lapsi ei vastusta huostaanottoa, valmistelee lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä asian ja sosiaalihuollon johtava viranhaltija tekee siitä päätöksen. Ennen päätöksentekoa lasta on kuitenkin kuultava ja myös vanhemmalle on hallintolain mukaan varattava mahdollisuus tulla kuulluksi. (Lastensuojelulaki 417/2007, 43§.)

Tahdonvastainen huostaanotto on kyseessä silloin, kun huoltaja tai 12 vuotta täyttänyt lapsi vastustaa huostaanottoa tai siihen välittömästi liittyvää sijoitusta. Tällöin sosiaalihuollon johtava viranhaltija tekee hakemuksen hallinto-oikeudelle ja päätöksen huostaanotosta tekee tällöin tuomioistuin. (Lastensuojelulaki 417/2007, 43§.) Lapsen kasvu- ja elinoloista päätettäessä tuomioistuimen on lisäksi tärkeää nähdä miten lapsi ja vanhempi on vuorovaikutuksessa keskenään (McClain & Cere 2013, 19). Myös suostumukseen perustuva huostaanottopäätös voi valituksen jälkeen tulla myöhemmin hallinto-oikeuden käsiteltäväksi muutoksenhakuna (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos n.d.).

Huostaanotot ovat lisääntyneen 2000-luvulla. Vuonna 2014 lähes 80% huostaanottopäätöksistä perustui vapaaehtoisuuteen ja täten reilu viidesosa oli tahdonvastaisesti huostaanotettuja. Kuitenkin tahdonvastaisesti huostaanotettujen lasten määrä on kasvanut nopeammin kuin vapaaehtoisesti huostaanotettujen. (Huhtanen 2016, 36.)

4 HUOSTAANOTTO KRIISINÄ

Kaikki ihmiset kohtaavat elämänsä varrella erilaisia vastoinkäymisiä ja kriisejä. Kriisi on ihmisen tavanomainen tapa reagoida sekä menetykseen että uhkaan menettää jotakin tärkeää. Kriisi uhkaa elämän tasapainoa, mutta se ei ole sairaus vaan terveen mielen tarpeellinen reaktio ja vaikea elämäntapahtuma, jonka läpi on eletävä. (Suomen mielenterveys ry n.d.)

4.1 Sokkivaihe

Sokkivaihe alkaa heti kriisin laukaisseeseen tapahtuman jälkeen. Tämän vaiheen aikana ihminen ei pysty käsittämään mitä on tapahtunut ja saattaa jopa kieltää koko tapahtuman. (Hansen 2018, 24; Suomen mielenterveys ry n.d.) Kriisin aiheuttanut tapahtuma ei välttämättä edes tunnu todelta, sillä mieli yrittää näin suojata ihmistä sille haitallisilta tiedoilta puuduttaen kaikkein vaikeimpia tunteita. Sokissa olevan henkilön voi olla hankala havaita ympärillä tapahtuvia asioita. (Palosaari 2007, 54-55.)

Sokin kestoksi määritellään noin vuorokausi, mutta tilanteen mukaan tämä on yksilöllistä. Sokkitilassa ihminen voi itsekkin aluksi hämmästyä tehokkuudestaan ja toimintakyvystään, sillä henkistä kipua ei tässä kohtaa vielä tunneta. Myös sokki sisältää eri vaiheita ja niistä merkittävin on uskoutumisen tarve, jolloin asiasta puhuminen on tärkeää. Sokin suuri hyöty on tunteiden puuttuminen tilanteessa, jossa ne voisivat haitata selviytymistä eli se on mielen suojauskeino sellaiselta tiedolta, jonka vastaanottamiseen se ei vielä kykene. (Palosaari 2007, 59-61.)

Sokkivaiheessa tarvittava tuki on psyykkistä eli henkistä ensiapua. Tarvitaan siis läsnäoloa, hiljaista tukea ja apua käytännön asioissa. Sokkiin ei tule yrittää puuttua tai poistaa sitä, sillä se suojaa ihmistä ja ottaa oman aikansa. Ihmisen tarvitsema tuki ja apu tulisi antaa aina sokin ehdoilla ja vasta myöhemmin on sen käsittelyn, purkamisen ja hoitamisen aika. (Palosaari 2007, 91-93.)

4.2 Reaktiovaihe

Toinen kriisin vaihe on reaktiovaihe. Tämä alkaa vähitellen shokkivaiheen jälkeen, jolloin ihminen vähitellen alkaa ymmärtämään tapahtunutta ja sen merkitystä. Reaktiovaiheen aikana tämä näkyikin siten, että tunteet alkavat näkyä ja esimerkiksi ruumiilliset tuntemukset ja kivut ovat täysin normaaleja. (Hansen 2018, 25; Suomen mielenterveys ry n.d.)

Tälle vaiheelle tyypillisiä ovat ajatusten pirstaleisuus, keskittymisvaikeudet, raju tunteiden vaihtelu ja asioiden muistamisen vaikeus. Myös kaikki keholliset eli fyysiset reaktiot kuten vapina, pahoinvointi ja sydämen tykytykset ovat hyvin tyypillisiä ja ohimeneviä, mutta ilmestyvät, kun tunnetaan tilanteen olevan jo hallussa. Samalla tavalla kuin sokkivaiheessakin, voivat reaktiot toipumisen edetessä palata hetkellisesti takaisin ja tehtävänsä tehtyään voi toipuminen jälleen edetä. (Palosaari 2007, 64-65.)

Reaktiovaiheessa viha voi olla hallitsevin tunne ja sitä voidaan kohdistaa muihin ihmisiin kuten viranomaisiin. Vihan tunteminen on täysin normaalia ja se voi osaltaan antaa vanhemmille voimaa saada asioita muuttumaan parempaan suuntaan. (Palosaari 2007, 71.)

4.3 Käsittelyvaihe

Kolmas vaihe, käsittelyvaihe, kestää yleensä useita kuukausia, jolloin asiaa ja tapahtunutta käsitellään. Tämän vaiheen tarkoitus on päästä suremaan ja toipumaan menetyksestä. Tässä kriisin vaiheessa tapahtunutta ei enää yritetä kieltää, vaan ymmärretään sen olevan totta. Usein tässä vaiheessa ihmisille tulee tarve puhua tapahtuneesta ja pukea tunteitaan sanoiksi. (Hansen 2018, 25; Suomen mielenterveys ry n.d.)

Loputtomalta tuntuvan käsittelyvaiheen aikana tyypillisiä ovat muisti- ja keskittymisvaikeudet, sillä osa tarkkaavaisuudesta kohdistuu traumaattisen kokemuksen käsittelyyn. Suru ja luopuminen voivat aiheuttaa masennusta ja toisaalta asioiden käsittely voi antaa aihetta ja haluja elämänmuutoksen tekemiseen. Monet koke-

vat, että tästä vaiheesta toipuminen vasta alkaa. Ensin tunnemyrskyt ja käytännön asioiden hoitaminen ovat koetelleet jaksamista ja vasta sitten tajutaan tapahtuneen todellinen merkitys. Tälle vaiheelle ominaista on oikea luopuminen eli hyväksyttävän tosiasian myöntäminen ja sen myötä vääränlaisesta toivosta luopuessaan kriisistä toipuva kohdistaa voimia oikeisiin asioihin. (Palosaari 2007, 66-67.)

4.4 Uudelleen suuntautuminen

Viimeinen vaihe on uudelleen suuntautumisen vaihe. Tämä tarkoittaa sitä, että tapahtunut alkaa muuttua osaksi elämää ja jää kokemukseksi muiden rinnalle. Tämän vaiheen aikana ymmärretään, että asian kanssa pystyy elämään, vaikka se jääkin muistijäljeksi, eikä se ole mielessä enää koko aikaa. (Hansen 2018, 26; Suomen mielenterveys ry n.d.)

Tässä vaiheessa kriisin aiheuttanut tapahtuma pystyy ajattelemaan ilman, että se nostattaa voimakasta ahdistusta pintaan. Arkielämä tasaantuu ja itselleen voi antaa taas luvan iloita. Tällöin pahin kriisi on ohi ja ihmisellä on kohentuneen mielialan ansiosta voimia selvittää huostaanottoon johtaneita asioita ja tämä luo pohjan lapsen kehitystä tukevan rinnakkaisvanhemmuuden rakentumiselle. (Palosaari 2007, 68-69.)

4.5 Vanhemman kokema huostaanottokriisi

Kriisin kokeminen, läpikäyminen ja siitä selviytyminen ovat hyvin yksilöllisiä. Kriisin kohdanneen vanhemman kohtaaminen ammattilaisena vaatii rohkeutta, hienotunteisuutta ja oikeanlaista kohtaamista. Merkityksellistä on eteenpäin vievä ja toivoa luova lähestymistapa sekä huomiointi siitä, ettei kriisin kokenutta vanhempaa tule jättää yksin. Ammattilaisen on tunnettava kriisin eri vaiheet ja erilaiset reaktiot hyvin ja avattava näitä myös kriisiä läpikäyvälle. Tärkeää on, että asiantuntevaa apua ja tukea tarjotaan aktiivisesti, erityisesti akuuttivaiheessa. (Palosaari 2007, 38-39.)

Jokainen vanhempi kokee kriisin vaiheet hyvin yksilöllisesti. Kaikilla sosiaalialalla työskentelevillä on valmiuksia kohdata kriisissä oleva ihminen ja ohjata tarvittaessa asiakas kriisityön ammattilaisen luokse. (Suomen mielenterveys ry n.d.) Sosiaalityöntekijä on aina velvollinen järjestämään kriisiä läpikäyville vanhemmille tukea ja mikäli vanhemmat eivät tukea saa, he tuskin pystyvät käsittelemään tapahtunutta ja sen aiheuttamaa järkytystä, vihaa, pelkoa, syyllisyyttä, turvattomuutta sekä avuttomuutta. Tästä voi aiheutua heidän toimintakykynsä heikkenemistä ja pahimmillaan sairastumista tai syrjäytymistä. Kriisi etenee aina vaiheittain ja asioiden läpikäyminen on edellytyksenä siitä selviytymiselle. (Ruishalme, O. & Saaristo, L. 2007, 5-9.)

Traumaattiseksi kriisiksi kutsutaan yhtäkkistä, murhetta ja suurta tuskaa aiheuttavaa menetystä. Tällainen traumaattinen tilanne voi olla äkillinen, odottamaton ja kokemuksena niin raskas, että vanhemman voimavarat eivät riitä käsittelemään tilannetta. Tässä kriisissä on kyse menetyksestä ja lapsen huostaanotto voi tuottaa tunteen elämän merkityksen menettämisestä. Traumaattisen kriisin reaktioaika kestää vain muutaman päivän, mutta reaktiot voivat olla hyvinkin voimakkaita. Traumaattinen kriisi pitää sisällään asian työstämis- ja käsittelyvaiheen, jonka keskeisin tehtävä on tapahtuman työstäminen ja uuteen tilanteeseen sopeutuminen. Huostaanoton seurauksena vanhemmalta voi hävitä tulevaisuuden perspektiivi, mikä on tyypillistä traumaattisessa kriisissä. (Ruishalme, O. & Saaristo, L. 2007, 36-38.)

5 TUKI BIOLOGISILLE VANHEMMILLE HUOSTAANOTOSSA

Kriisistä selviytymiseen on erilaisia keinoja ja ne ovat hyvin yksilöllisiä. Selvää kuitenkin on, että vanhemmat tarvitsevat tukea huostaanoton hetkellä ja koko huostaanotto-prosessin ajan. Huostaanotto herättää vanhemmassa usein häpeän, epäonnistumisen ja syyllisyyden tunteita ja tämän vuoksi vanhempien ja auttavien järjestelmien väliseen yhteistyöhön voi syntyä esteitä. Näitä voivat aiheuttaa myös syrjivät ja moralisoivat asenteet. Huostaanotosta aiheutunut kriisi ja sitä seuranneet vanhempien sisäiset tunnelukset aiheuttavat eristäytymistä, jopa masennusta ja sitä kautta myös esteitä tuen vastaanottamiselle. (Hiltunen 2018, 227-232.)

5.1 Tuen merkitys

Vanhemmuus on aina loppuelämän tehtävä, eikä se lopu lapsen huostaanottoon. Tämän vuoksi huostaanotettujen lasten vanhemmat tarvitsevat tukea käsitelläkseen niitä tunteita ja kokemuksia, joita lapsen sijoitus aiheuttaa. Yhteiskunnallisella tasolla tukea tulee tarjota koko perheelle ja huostaanoton kokeneiden vanhempien kokemuksia hyödyntämällä pystytään kehittämään niitä sosiaalialan palveluita, joilla edistetään vanhempien toipumista ja tuetaan heidän vanhemmuuttaan. (Hiltunen 2018, 237-238.) Tuen oikea-aikaisuus on mainittu myös lastensuojelun laatusuosituksissa erityisen tärkeäksi lapsi- ja perhekohtaisessa arvioinnissa ja lisäksi vanhempien saamaa tukea ja sen riittävyyttä tulisi arvioida myös huostaanottopäätöksen jälkeen (Eriksson & Malja ym. 2019, 37).

On selvää, että vanhempien tukeminen heti huostaanotosta aiheutuneessa kriisissä ja erityisesti menetyksen alkuvaiheessa antavat eväitä jatkotyöskentelylle perheen kanssa sekä helpottavat läpikäytävää suruaikaa. Mikäli huostaanotto on seurausta vanhemman ongelmista, se saattaa kuitenkin kaikessa pysäyttävyydessään kannustaa vanhempaa hakemaan apua itselleen. (Hiltunen 2018, 229-233.)

Voimakkaimpana vanhemmat kokevat pelon omasta lapsestaan vieraantumisesta, jonka huostaanotto voi aiheuttaa (Hiltunen 2018, 235). Tällöin vanhempi

saattaa kokea oman vanhemmuuden särkyvän ja identiteettinsä uudelleenrakentamiseksi hän tarvitsee ulkopuolista tukea, sillä haastavan tilanteen vuoksi siihen ei välttämättä omia voimia ole. Tämän vuoksi rinnakkaisvanhemmuuden tukemiseen lastensuojelussa ja sijaishuollossa tulisi erityisesti panostaa. (Vanhanen 2014).

5.2 Tuki kriisitilanteessa

Lastensuojelussa ei läheskään aina ole vanhemmille tarjolla intensiivistä kriisiapua lapsen sijoitustilanteessa. Tästä syystä onkin tärkeää, että lapsen sijaishuoltopaikan toimesta käydään läpi tilannetta sekä lapsen, mutta myös biologisten vanhempien kanssa. Vanhemmille voidaan myös tarjota apua asian käsittelyyn terveydenhuollossa tai psykiatrian avopalveluissa. Pitkäsen (2011, 67) aineistosta kävi ilmi, että tärkeimpänä asiana vanhemmat pitivät sitä, että huostaanottoon liittyvään ja sen vahvistamaan kriisitilanteeseen tulisi aina olla tarjolla ammatillista apua.

Kriisikeskukset tarjoavatkin tukea ja apua sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaisten sekä vapaaehtoisten tukihenkilöiden voimin. Kriisikeskuksen vastaanotolle voi hakeutua ilman lähetettä ja siellä voi halutessaan asioida nimettömänä. Lisäksi palvelut ovat maksuttomia ja niitä löytyy useilta eri paikkakunnilta ympäri Suomen. Myös mielenterveyden keskusliitto tarjoaa tukea ja apua muutamissa isommissa kaupungeissa kasvotusten ja valtakunnallisen puhelinpalvelun ja vertaistukipuhelimen keinoin. (Kasvatus- ja perheneuvonta ry, n.d.)

5.3 Asiakassuunnitelma

Lastensuojelun laatusuosituksessa on mainittu, että lastensuojelulaki (417/2007, 30§) velvoittaa asiakassuunnitelman laatimisen biologiselle vanhemmalle vanhemmuuden tukemiseksi. Tässä asiakassuunnitelmassa arvioidaan vanhempien tuen ja palveluiden tarvetta ja erityisesti sitä, millaisella vanhemmille suunnatulla erityisellä tuella voitaisiin perheen jälleenyhdistämistä edistää. Suunnitelmaa tulee päivittää aina tarvittaessa, kuitenkin vähintään vuosittain. Myös suunnitelman

toteutumisesta tulisi tarkastella säännöllisesti ja aina tarvittaessa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017, 120.) Lisäksi lastensuojelulain (417/2007, 30§) mukaan huostaanotetulle lapselle on tehtävä aina oma asiakassuunnitelmansa.

Asiakassuunnitelma on asiakkaan asiakirja, joka tulee lähtökohtaisesti olla asiakkaan kanssa yhdessä suunniteltu ja tehty ja sen lähtökohtana toimii vanhemman ja lapsen elämäntilanne, huostaanoton perusteet sekä sijaishuollon tarkoitus (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017, 118; Terveystieteiden tutkimuskeskus 2020). Suunnitelman tulee mahdollistaa asiakkaan tarpeiden mukaiset palvelut ja tukitoimet sekä parhaimmillaan antaa vanhemmille keinoja selviytyä elämässä eteenpäin. Suunnitelma voidaan tarvittaessa tehdä yhdessä muiden sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten, kuten päihde- ja mielenterveyshuollon kanssa. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2020; Lastensuojelulaki 12.4.2019/542, 30 §.)

Perheen jälleenyhdistämistavoitteen saavuttaminen onkin viranomaisten tukeamana ja edistämänä yksi vanhempien asiakassuunnitelmien tärkeimmistä tarkoituksista. Lapsen kotiuttamisen mahdollistamisen lisäksi suunnitelman avulla pyritään varmistamaan vanhempien suunnitelmallinen tuki ja turvaamaan lapsen yhteydenpito vanhempiinsa sijaishuollon aikana. (Saastamoinen 2010, 86.) Yleisesti käytännön ongelmana kuitenkin on, ettei kunnilla ole nimettynä sellaista avohuollon työntekijää, jonka vastuulla biologisten vanhempien tukeminen ja asiakassuunnitelmien tekeminen olisi (Vanhanen 2014, 9-10).

Asiakassuunnitelmaan tulisi aina kirjata myös positiivisia asioita asiakkaasta ja hänen elämästään. Tällaisia voivat olla muun muassa vanhempien olemassa olevat voimavarat ja vahvuudet. Tällä keinolla voidaan rakentaa myönteistä ja kunnioittavaa suhdetta vanhempiin edesauttaen toimivaa yhteistyötä. (Terveystieteiden tutkimuskeskus, n.d.)

Keskusteltaessa vanhempien omista kokemuksista tuen saannin osalta, Pitkäsen (2011) aineistosta selviää, että tärkeimpänä sosiaalityöntekijän tehtävänä pidettiin lapsen asioiden hoitamista. Suoraan omaan tilanteeseensa saatua tukea vanhemmat kokivat saaneensa vähän. Huomioitavaa kuitenkin on, että näistä tärkeimpinä he mainitsivat erityisesti erilaiset sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut, muun muassa AA-ryhmät ja kuntouttavan työtoiminnan. (Pitkänen, 2011, 54.)

Huostaanoton aiheuttaman kriisin selviytymisprosessissa vanhemmat joutuvat kantamaan suurta taakkaa, johon itsesyytösten lisäksi liittyy myös yhteiskunnassamme ilmenevää leimaamista ja kielteistä asennetta. Onkin erityisen tärkeää, että lakiin perustuvat suunnitelmat ja tavoitteet laaditaan, jotta niiden toteuduttua vanhemman on mahdollista saada lapsi takaisin kotiin. (Ruishalme, O. & Saari, L. 2007, 36-38.)

5.4 Vertaistuki

Eri puolilla Suomea järjestetään Voikukkia-vertaistukiryhmiä. Nämä ryhmät on tarkoitettu vanhemmille, jotka ovat kokeneet lapsensa huostaanoton tai sijoituksen ja ryhmän tavoitteena onkin ammatillisesti ohjattuna tukea vanhemman omaa elämää ja selviytymistä sekä vahvistaa vanhemmuutta ja sitä kautta lisätä myös lasten hyvinvointia. Nimensä mukaisesti vanhemmilla on ryhmässä mahdollisuus jakaa kokemuksiaan ja keskustella tuntemuksistaan muiden saman kokeneiden kanssa. Voikukkia-toiminnan perimmäinen tarkoitus on, että sijoitetujen lasten vanhemmat saisivat tarvitsemansa avun eikä kukaan heistä jäisi yksin. Vertaistukiryhmät voivat tuoda uusia näkökulmia ja samanlaisessa elämäntilanteessa olevilta voi myös oppia uusia selviytymiskeinoja sekä saada tukea. (Sillman 2019.)

Vertaistukiryhmien lisäksi Voikukkia-organisaatio pitää vertaiskahviloita, joissa keskitytään vertaisuuteen sekä keskusteluihin. Kahvilat ovat maksuttomia kohtaamispaikkoja heille, joita lapsen huostaanotto on koskettanut. Tämän lisäksi ammattilaiset pystyvät hyödyntämään Voikukkia-toimintaperiaatteita myös asiakkaan kanssa tehtävässä yksilötyössä, jossa käsitellään samoja teemoja kuin vertaistukiryhmässä. Yksilötyön ero on kuitenkin siinä, että työtä tehdään asiakkaan kanssa kahdestaan. (Voikukkia n.d.)

Kaikille huostaanoton kokeneille vanhemmille ei ole helppoa mennä tapaamisiin kasvotusten ammattilaisen kanssa. Tästä syystä Voikukkia on perustanut chatin eli verkkokeskustelun, jonka tarkoituksena on tavoittaa myös ne vanhemmat, jotka eivät syystä tai toisesta osallistu vertaistukiryhmien toimintaan paikan päällä. (Voikukkia n.d.)

6 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Opinnäytetyömme tutkimuskysymyksiksi nousivat, miten ja millaisena vanhemmat kokevat tuen saannin ja sen riittävyyden huostaanoton hetkellä. Tämän lisäksi toisena tutkimuskysymyksenä lähdimme selvittämään, mihin suuntaan vanhempien tukemista tulisi kehittää. Lisäksi työmme tavoitteena oli lisätä tietoisuutta eri tukimuodoista ja lain velvoittamasta asiakassuunnitelmasta. Halusimme myös työssämme tutkia, toteutuuko lain velvoittaman asiakassuunnitelman laatiminen biologisille vanhemmille Pirkanmaan alueella.

Tutkimuskysymyksemme muotoutuivat sosiaalihuollon ammattilaisille tehdyn kyselytutkimuksen pohjalta, jossa todettiin, että biologisten vanhempien tuen lisäämiselle huostaanoton hetkellä olisi heidän mielestään tarvetta. Tutkimuksen mukaan ammattilaiset kokivat tarpeellisiksi tukimuodoiksi muun muassa vanhemman vierellä kulkemisen, kannustamisen ja rohkaisun. (Lastensuojelun keskusliitto 2015.) Tämän vuoksi tutkimuskysymyksemme painottuivat siihen, vastaako tämä näkemys myös vanhempien näkökulmaa asiasta.

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli teorian tiedon pohjalta määritellä, miten huostaanotto vaikuttaa biologisiin vanhempiin ja heidän kokemuksiinsa omasta vanhemmuudestaan. Tarkoituksena oli myös tutkimuksemme avulla selvittää, saavatko vanhemmat tarpeeksi tukea huostaanoton hetkellä ja millaista tukea heille tarjotaan. Halusimme työssämme tehdä näkyväksi biologisten vanhempien valmiuksia ja keinoja selviytyä huostaanoton tuomasta elämänmuutoksesta ja kriisistä sekä lisätä heidän ymmärrystään siitä, mitä se tarkoittaa.

7 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Tutkimuksemme toteutettiin erään Pirkanmaan kaupungin vertaistukiryhmän vanhemmille. Kyseinen vertaistukiryhmä on tarkoitettu juuri huostanoton kokeille vanhemmille. Vertaistukiryhmän ohjaaja kartoitti tutkimukseemme halukkaat vanhemmat ja toimitti vastauskuorilla varustetut kyselylomakkeemme kyselyyn suostuneille vanhemmille. Lähetimme yhteensä viisi kyselylomaketta, joista saimme neljä vastausta takaisin. Kyselyn vastausprosentti oli siis 80%. Jokainen kyselyyn vastaaja oli vastannut lomakkeen kaikkiin kysymyksiin erittäin kattavasti ja monipuolisesti, joten saimme näistä paljon kattavaa tietoa haastattelujakin silmällä pitäen. Haastateltavia oli alun perin yhteensä viisi, joista yksi perui tapaamisen yhteiskunnallisen poikkeustilanteen vuoksi. Haastattelut toteutettiin kasvotusten, mutta annoimme mahdollisuuden myös puhelinhaastattelulle, koska koimme tärkeäksi antaa mahdollisuuden vastata arkaluontoisiin aiheisiin kasvotomana. Tähän ei kuitenkaan kukaan osallistuja ollut halukas.

7.1 Tutkimusmenetelmät ja aineiston kerääminen

Toteutimme opinnäytetyömme tutkimuksellisen osuuden laadullisena, eli kvalitatiivisena tapaustutkimuksena. Tämä tarkoittaa, että teimme kyselylomakkeen, jossa kysymykset olivat avoimia kysymyksiä eli vastaajat saivat suhteellisen vapaamuotoisesti kertoa aihealueeseen liittyvistä kokemuksistaan ja mielipiteistään. (Tilastokeskus n.d.) Kvalitatiiviselle tutkimukselle ominaista on, että sillä pyritään löytämään ja esiin tuomaan tutkimukseen osallistuvan oma ääni ja tosiasiat tapahtumien kulusta (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161-164). Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tarkasteltavia asioita on vaikea mitata, koska saatu tieto perustuu pääasiassa tulkintoihin ja näiden ymmärtämiseen. Tämän vuoksi tieto laadullisessa tutkimuksessa on subjektiivista ja tarkoituksena onkin nähdä asia tutkittavan näkökulmasta käsin. (Kananen 2008, 25-26.)

Kyselylomakkeisiin oli kerätty kysymyksiä vastaajien eri elämänvaiheisiin liittyen. Halusimme kartoittaa, kuinka kauan huostaanoton hetkestä vastaajilla on, eli kysyimme, missä iässä huostaanotto on tapahtunut ja minkä ikäisiä he ovat nyt. Tällä halusimme saada perspektiiviä siihen, kuinka tuore tapaus on, ja onko tällä

mahdollisesti vaikutusta kokemuksesta kerrottaessa. Tämän lisäksi yksi kysymys käsitteli huostaanottoon johtaneita syitä sekä sitä, oliko huostaanotto ollut suostumukseen perustuva vai vastentahtoinen. Tämän koimme tärkeäksi selvittää, sillä perehdyttyämme teoriatietoon aiheesta meille selvisi, että kriisikokemuksesta selviydyttyäessä voi olla merkityksellistä kummasta huostaanotosta on kyse.

Kyselylomakkeen avulla halusimme selvittää myös, millaista tukea vastaajat olivat saaneet huostaanoton hetkellä tai sen jälkeen. Tämä oli meille tärkeä tieto, sillä koko työmme perustuu vanhempien kokemukseen tuen saannista. Tämän lisäksi kysyimme, oliko vastaajiksi valikoituneille vanhemmille tehty lastensuojelulain (12.4.2019/542, 30§) edellyttämää asiakassuunnitelmaa.

Kyselyssä kartoitimme lisäksi niitä tunteita, joita huostaanotto oli herättänyt. Tämän koimme tärkeäksi, sillä teoriatietoon perehdyttyämme ymmärsimme, että huostaanotolla voi olla suuri merkitys esimerkiksi kokemukseen vanhempana ja halusimme antaa vastaajille mahdollisuuden kertoa myös mahdollisista epäoionnistumisen tunteistaan. Halusimme jättää vastaajille kuitenkin mahdollisimman positiivisen tunteen kyselyyn osallistumisen jälkeen ja kysyimme viimeisenä, millainen vastaajien elämäntilanne on tällä hetkellä toivoen, että kaikilla olisi tästä positiivista kerrottavaa. Tämän lisäksi annoimme loppuun mahdollisuuden vapaalle sanalle, koska koimme, että tämän myötä mahdollisuus sille, että olemme asettaneet kysymyksemme väärin tai epäymmärrettävästi, poistuu.

Toisena tiedonkeruumenetelmänä käytimme teemahaastatteluja. Tätä käytimme siitä syystä, koska haastattelu sopii erinomaisesti selvittämään tutkittavien ajatuksia, tuntemuksia sekä kokemuksia tutkittavasta aiheesta (Hirsjärvi ym. 2009, 180). Teemahaastattelussa oleellista on, että sen voidaan ajatella jakautuvan kahteen osaan: teemaan ja haastatteluun. Teemalla ajatellaan tarkoitettavan aihepiiriä, jota käsitellään ja haastattelulla taas sitä vuorovaikutussuhdetta, joka muodostuu haastattelijan ja haastateltavan välille. (Kananen 2008, 102-103.)

Kyselyistä saamiemme tietojen pohjalta kokosimme teemahaastatteluiden pääasiallisiksi teemoiksi vanhempien saaman ja kaivatun tuen huostaanoton hetkellä, asiakassuunnitelman teon ja toteutumisen, kokemuksen vanhemmuudesta sekä vertaistuen ja sen merkityksen. Nämä teemat nousivat kyselylomakkeiden

vastauksista sellaisiksi, joita halusimme selvittää enemmän. Lisäksi nämä ovat olleet koko opinnäytetyömme kantavia teemoja.

Kaikki sovitut haastattelut teimme alkuvuoden 2020 aikana. Näitä varten yhteistyötahomme tarjosi meille tilojaan, jotta haastattelut pystyttiin toteuttamaan rauhallisessa ja mukavassa ympäristössä, sillä haastattelutilanteen tulisi olla kokonaisuudessaan mahdollisimman luonteva, rento ja rauhallinen (Eskola & Vastamäki 2015, 86-99).

Kyselylomakkeet antoivat tietynlaisen rungon haastattelukysymyksille, mutta ensimmäisen haastattelun jälkeen totesimme, että kysymyksiä ei kannata liikaa suunnitella valmiiksi. Jokainen huostaanotto ja siihen johtaneet taustat ja syyt ovat omanlaisiaan, kuten myös kriisikokemukset ja tuen tarve, joten halusimme antaa haastattelun edetä omalla painollaan. Näin pyrimme mahdollistamaan tilanteen luonnollisuuden ja rentouden.

Vaikka huostaanotto haastattelun aiheena oli tietenkin vanhemmille haastava ja tunteitakin herättävä, haastattelut sujuivat mielestämme oikein hyvin. Olimme aluksi sähköpostitse yhteydessä haastateltaviin, jotta saimme sovituksi molemmille osapuolille sopivat ajankohdat haastattelujen tekemiseksi. Tavatessamme saimme mielestämme nopeasti luotua yhteyden haastateltavien kanssa. Mielestämme luottamusta herätti erityisesti se, kun kerroimme hieman taustoja opinnäytetyöstämme ja osoitimme aitoa kiinnostusta aihetta kohtaan sekä erityisesti se, että toimme esiin halumme saada vanhempien ääntä kuuluviin. Haastattelijan aloitteesta tapahtuva vuorovaikutus onkin merkittävää haastattelutilanteen oikeanlaisen ilmapiirin luomisen kannalta (Eskola & Vastamäki 2015, 86-99).

Pääsimme haastattelutilanteissa käyttämään motivoivan haastattelun elementtejä. Motivoivan haastattelun lähtökohtia ovat vahvistaminen, avoimet kysymykset, heijastava kuuntelu ja tiivistäminen. Vahvistamisen avulla pyritään tukemaan haastateltavan itsetuntoa ja asiantuntemusta. Myös ilmeet ja eleet ovat tärkeitä sekä pienetkin äännähdykset, joilla kannustetaan jatkamaan keskustelua. Haastateltavan arvostusta voidaan ilmaista myös myönteisillä kommentteilla hänen toiminnastaan tai ajatuksistaan. Motivoivassa haastattelussa vuorovaikutuksen onnistumisen kannalta on tärkeää, että haastattelijä kuuntelee asiakasta ja yrittää

ymmärtää hänen mielipiteitään. Tarkkaa empatiaa osoitetaan kritisoimatta, arvostelematta tai syyttämättä. (Koski-Jännes, Riittinen & Saarnio 2008, 46-51.)

Pystyimme osoittamaan kykyämme empatiaan ja eläytymistä haastateltavien kokemuksiin ja tunteisiin. Halusimme erityisesti panostaa aitoon läsnäoloon ja kuuntelemiseen. Vuorovaikutus meidän ja haastateltavien välillä oli miellyttävän oloista, rauhallista ja toimivaa. Myös kaiken sanattoman viestinnän koimme erityisen merkitykselliseksi. Kannustimme myönteisten kommenttien avulla vanhempia kertomaan kokemuksistaan mahdollisimman kattavasti. Haastattelun päätteeksi tiivistimme käymäämme keskustelua ja varmistimme näin, että olimme ymmärtäneet asiat oikein, heidän tarkoittamallaan tavalla. Vaikeasta aiheesta huolimatta kaikki neljä haastattelua päättyivät positiivisissa tunnelmissa, joten itsellemme jäi toiveikas mieli siitä, että vanhemmat saivat kokea voimaantumisen tunteen vastavuoroisen keskustelumme ja kuulluksi tulemisen johdosta.

7.2 Aineiston analysointi

Analysointimenetelmänä työssämme käytimme aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Tämän avulla saatuja tietoja voidaan analysoida johdonmukaisesti ja mahdollistaa näin tutkittavan tiedon tiivistäminen ja yleistettävyyys ilman, että sen tuoma tieto menetetään. Tämän lisäksi sisällönanalyysilla saadaan tuotua esiin aineistojen erot ja yhteneväisyydet, joita voidaan sanallisesti kuvata. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 93-94.)

Haastattelutilanteessa käytimme apunamme ääninauhuria, jolla saimme tallennettua koko haastattelun talteen. Nämä haastattelut kävimme jälkikäteen läpi ja litteroimme ne, jonka jälkeen hävitimme tallenteet. Litterointi voidaan tehdä joko sanatarkasti, jolloin jokainen ääni ja sana kirjataan sanatarkasti ylös, yleiskielellisesti, jolloin teksti on kirjakielistä tai propositiotasoisesti, jolloin muistiin kirjataan sellaiset havainnot, joita on tehty haastattelun aikana sekä haastattelun tärkein sisältö (Kananen 2008, 80-81). Käsittelimme saamamme aineiston sanatarkan litteroinnin avulla ja näin pyrimme siihen, että emme tee itse omia tulkintoja asioista tai luota omaan muistiimme haastatteluiden osalta, vaan saimme pidettyä tiedon siinä muodossa, missä sen olimme itse saaneet.

Litteroinnin jälkeen aloitimme analysoinnin redusoimalla aineistot. Tämä tarkoittaa sitä, että pelkistimme saadut vastaukset haastateltavan alkuperäisestä ilmauksesta pelkistettyyn muotoon. Näiksi pelkistyksiksi saimme kokemukset tuesta, vanhemmuudesta sekä lain edellyttämistä toimista. Tämän jälkeen klusteroimme, eli ryhmittelimme, kaikki aineistomme, jolloin etsimme niistä erot ja yhteneväisyydet. Eroja ei vastauksissa juuri ollut ja ryhmittely sujuikin melko helposti.

Aineistolähtöiseen sisällönanalyysiin kuuluu seuraavana vaiheena aineiston abstrahointi. Abstrahointi tarkoittaa aiemmin teemoittelemiemme sanojen käsitteellistämistä yleisemmin käytettävään muotoon (Kananen 2008, 94-95). Abstrahoinnin avulla saimme aineiston luokiteltua teemojen tuen merkitys, asiakassuunnitelma, kokemus vanhemmuudesta sekä vertaistuen merkitys, alle.

Litterointi osoittautui työvaiheena melko työlääksi, sillä haastattelut olivat hyvin pitkiä ja yhden haastattelun litterointi kesti noin kolme tuntia. Koimme kuitenkin litteroinnin tärkeäksi aiheen koskettavuuden vuoksi, sillä tämän avulla saimme läpikäytyä saatuja tuloksia myös jälkikäteen.

8 TUTKIMUKSEN TULOKSET VANHEMPIEN KOKEMUKSISTA

Kaikki huostaanoton kokeneet vanhemmat kertoivat, että heille olisi tärkeää tulla nähdyksi ja kohdatuksi ihmisinä. Myös totuudenmukaisen tiedon saaminen avoimesti ja rehellisesti koettiin erityisen tärkeäksi, sillä epätietoisuus tilanteesta aiheutti entisestään pettymyksiä ja epäluottamusta sosiaaliviranomaisia ja muita tukea antavia tahoja kohtaan.

8.1 Saatu tuki huostaanoton hetkellä

Tutkimuksemme osoitti hyvin selvästi, että huostaanoton hetkellä saatu tuki on ollut täysin riittämätöntä tai sitä ei ole lainkaan ollut. Vanhemmat kokivat vahvasti, että saatu tuki olisi ennen kaikkea osattava itse etsiä ja löytää eli sen tuli olla itse hankittua. Esiin nousi vahvasti, ettei sosiaalitoimi antanut juurikaan tietoa tai tukea avun löytämiseksi. Toki ilmi tuli myös se, ettei kriisin keskellä kaikki koe tarvetta puhua vaan sulkeutuvat.

”En mitään. Mut mä en myöskään ottanu vastaan mitään. Että jos mää olisin pyytäny tai ollu vastaanottavaisempi niin en tiä olisinko saanu.”

”Mutta mulla on rinnakkaiskokemus toisella paikkakunnalla asuvasta ystävästä, joka samassa tilanteessa pyysi apua ja hän ei sitä saanu.”

”Mitään tukee ei saatu. Joku sossu ylemmältä taholta tuli meille kotiin ja sano että nyt lapset lähtee. Mä olin kaupassa ja mulle soitettiin että nyt kannattais tulla kotiin. Poliisit oli sossujen kanssa oottamassa.”

Eli lapset vietiin ja teidät jätettiin kotiin kahdestaan ilman mitään tukea?

”Joo. Sillaihan se menee. Sillai se on mennyt jo sillon kun mä oon ollu yhdeksän vuotias ja mut huostaanotettiin.”

”Tukitoimia ennen kiireellistä sijoitusta oli sen pohjalta, mitä diagnooseja nuorella oli. Kyl mä koen, että lapsi niistä kyllä hyöty. Mutta ei ne sitä vanhemmuutta auttanu.”

”Mää en oo varmaan viekään päässyt yli siitä päivästä.”
”Ei siitä koskaan pääse.”

*”*** (ystävän nimi) ollaan saatu paljon apua. Se lähetti meille näitä lippuja ja lappuja, joissa kerrottiin mitä oikeuksia meillä on.”*

*”Ei *** (asuinpaikkakunta) saatu mitään. Sanottiin vaan että hei hei.”*

”Ainoo mihin mää sain, mihin puoliso ei lähteny, kun oli rankkaa ja ei meinannu jaksaa, niin yks yö kylpylässä. Että siis semmonen rentoutumisilta. Niin sellanen apu saatiin. VAIN yksi yö.”

”Kaikista paras sossu olis sellanen kellä olis omia lapsia.”

”Muuttoapuun rahallista tukea. Mitään muuta apua en ole saanut.”

”Kyllä multa kysyttiin heti kun huostaanottopäätöksestä ilmotettiin että millaista tukea tarvitsen. Kun kiukuspäissäni ja tapahtuneesta järkyttyneenä kieltäydyin tuesta, ei toista kertaa kysytty enää koskaan.”

”Annoimme suostumuksemme etsiä lapsellemme sijoituspaikka, jossa olisi riittävästi neuropsykiatrista osaamista hänen oman käyttäytymisensä takia. Meille vanhemmille kuitenkin ei tarjottu mitään muuta tukea, ei ennen huostaanottoa tai sen jälkeenkään.”

8.2 Kaivattu tuki ja kehittämis ehdotuksia

Tutkimuksessamme nousi vahvasti esiin vanhempien toive omasta tukihenkilöstä, joka toimisi kuuntelevana korvana ja tukisi rinnalla kulkien silloin, kun ”tilanne on päällä”, eikä itse ymmärrä oikein mistään mitään tai tuntuu, etteivät omat voimat riitä. Lisäksi kannustaminen puhumiseen ja edes kuulumisten kyseleminen olisi oikein tervetullutta omien ajatusten keskellä pyörimiseen.

”No se olis ollu tärkeetä. Että joku olis kertonu mitä oikeuksia meillä on ja mitä me saadaa tehdä.”

”Varmaan just sellasta ihmistä joka kertoo, mitä oikeuksia meillä on. Ei meille kerrottu mitään. Kunnalta ei sosiaalityöntekijä kertonu mitään.”

”On paljon mahdollista että mulle on kerrottu mitä mun pitää ja mitä mää saan tehdä. Mutta kun oot yksin siinä tilanteessa niin ei siinä sokissa voi kaikkee muistaa. Nii ymmärrän tosi hyvin että kaivataan sellasta ihmistä joka kertoo mitä siellä tapaamisessa on sovittu.”

”Inhimillisyyttä. Oikeudenmukaisuutta. Että, edes yhden kerran sos.tt:t olisivat käyneet katsomassa Tampereen asunnollani.”

”Tietoa. Luonapitokorvaukset, Yhteydenpito sijaisperhe-sossut-minä. Kertaakaan ei perheen yhdistämistä edes yritetty. Tietoa asioista.”

”Toivon, että ennenkuin huostaanottoa edes suunnitellaan, kartoitetaan tarkemmin perheen kokonaistilanne. Olisiko muita vaihtoehtoja tarjota? Mikä on perheen tukiverkosto?”

”Se oli tosi tärkeätä, että sieltä sijaispaikasta itsepintaisesti aina kysy mua mukaan palavereihin ja kysy kuulumisia niin sillä ne sai vähän sitä munkin muuria rikottua. Että kun ne aina ymmärtäväisesti jakso kysyä että miten menee niin sit joskus mä jo vastasin että miten menee. Että se on musta sitä ammatillisuutta, jota tarttis muualleki sosiaalipuolelle.”

”Kaipasin etenkin huostaanoton hetkellä rinnallakulkijaa, sellasta ihmistä, joka kuuntelee ja käsittelis läpikäymiäni tunteita mun kanssa. Ihmistä, joka auttais hahmottaa mitä juuri tapahtu, mitä seuraavaks pitää tehdä tai miten nyt pitäis toimia.”

”En edes tiennyt, mistä olisin apua lähtenyt hakeen. Ei mulla ollut voimia sitä itse etsiä. Olisi ollut hienoo jos joku olis ees soittanut ja kysynyt, miten jaksan.”

Ongelmallisena tutkimuksen mukaan vanhemmat kokivat myös sen, ettei käytännössä ole mitään selkeyttä siitä, kenen velvollisuus olisi ohjata vanhempia vertaistuen piiriin tai neuvoa edes löytämään siitä tietoa, saati ohjata vanhempia aikuissosiaalityön pariin siellä tehtävän palvelusuunnitelman toteuttamiseksi. Lisäksi pirstaleinen palvelujärjestelmä ja sekavat/puutteelliset kirjausmenetelmät olivat jääneet mieleen.

”Avun tarttaminen on tosi yksilöllistä... mut siinä tullaan varmaan siihen asiakassuunnitelmaan. Et jos se asiakassuunnitelma tehdään sille vanhemmalle, niin siinä voidaan määritellä, mitä se vanhempi tarvii.”

”Ei se voi niin mennä että vanhemman täytyy ite niinku pyytää sitä vaan kyllä se pitää tarjota, että tällasta apua ja tukea voit saada.”

”Kirjaamisissa tarkempaa toimintaa. Ei syyllistetä, jos ei ole eksaktia tietoa. Huhupuheet pienillä paikkakunnilla on vaan puheita. Inhimillistä kohtelua ja ennenkaikkea tietoa, tiedon perään. Itse jouduin tukeutumaan sos.asiamieheen.”

”Siinä ois kans yks kehittämisen paikka. Nykysellä teknologialla nii miksei sitä (tapaamisen) muistiinpanoo voi heijastaa johonki, että mitä kirjutetaan. Sillon se näkyy kaikille samaan aikaan että mitä kirjutetaan. ... ja sitten se että sen vois heti printata mukaan.”

"Kun päätetään joku lakipykälä, jota kaikkien pitäis noudattaa, niin mitä siinä välissä tapahtuu, että se menee siihen ettei sitä noudateta. Kaikki tiedotus ja koulutus ja sellanen."

"Tiedon kulku on vaan aivan olematonta vanhemmat-sijaisperhe-sos.työntekijät-lapsi... Itse jouduin hakemaan tiedot netistä. Kohtelu sijoitettujen lasten vanhempia kohtaan on joskus aivan törkeää. Myös minua kohtaan. Kirjaamiseen tarkkuutta."

8.3 Asiakassuunnitelma

Huostaanotot, joita tutkimme, sijoittuivat viimeisen kymmenen vuoden sisään. Tuoreimmat olivat viime vuosilta, jolloin laki on jo velvoittanut biologisen vanhemman asiakassuunnitelman toteuttamiseen. Kuitenkaan tärkeydestään huolimatta näitä ei oltu tehty eikä perheen jälleenyhdistämisen tavoitteita oltu luotu.

"Ei tehty. En ees tienny että sellanen on olemassa."

"Oon kuullu että on tehty, mutta aika harvakseltaan. Se on edelleenkin melko vieras käsite. Sen pitäis olla automaatio, että se tehtäis aina. Huolimatta tilanteesta, se pitäis tehdä aina."

*"Eii todellakaan! Ei kukaan ees kertonu mikä se on. Saati että olis sanonu että tehään. *** (ystävän nimi) siitä tais joskus sitten jälkeinpäin kertoa."*

*"Ei tehty. Joka ikisestä palaverista lähdin itkien. Joskus *** (lapsen nimi) poistui kesken palaverin. Kerran *** (lapsen nimi) alkoi itkeä kesken palaverin ja sai sanottua, että hän ei aina jaksu kuunnella, että äidistä puhutaan vaan pahaa..."*

"Asiakassuunnitelma on ollut pakollinen jo monta vuotta...Miksi sitä ei tehdä kuin n. 10 prosenttisesti, jos niinkään paljon?"

"Asiakassuunnitelmaa ei tehty kummankaan lapsen osalta."

"Mikä se sellainen tukisuunnitelma vanhemmalle on? En ole kuullutkaan moisesta, en edes tiennyt moisesta. Tiedän, että lapselle tehtiin kyllä suunnitelma."

"En ole koskaan kuullutkaan asioista, joiden pitäisi muuttua, että saisin lapsen takaisin kotiin."

8.4 Kokemus vanhemmuudesta

Sosiaalihuollon ja muiden viranomaisten itsessään tulisi myös panostaa vanhempien tukemiseen, sillä ensikokemukset viranomaistahojen kanssa työskenneltäessä ovat tuntuneet vanhemmista pelottavilta, jolloin syntyy tunne oman vanhemmuuden riittämättömyydestä. Riittämätön ja epäonnistunut yhteistyö sijoituksen alkuvaiheessa aiheuttaa väistämättä vaikeuden yhteistyön muodostumiselle jatkossa. Vanhemmat toivoivat myös, että heidät huomioitaisiin erityisesti lapsensa vanhempina, eikä vain aikuisina, joiden elämäntilannetta tulisi tarkastella ja arvioida.

”Onhan se kriisi. Miettii sitä omaa vanhemmuutta, että millanen äiti mää oon kun näin pääsee käymään. Sit sitä miettii, että mikä se on se äidin rooli, kun se lapsi on siellä. Niin onko mulla sitä roolia enää?”

”Ne kutsuu meitä etunimellä. Se tuntuu tosi pahalta.”

”Lapset on kertonu kun soitellaan, että vanhemmat siellä sijaisperheessä toivoo, että niitä kutsuttais äidiks ja isäks. Lapsille tää on vaikeeta ymmärtää, että voiks muka kellään olla kahta äitiä ja isää?”

”Ollaanko me? Jaa, oonks mää muka joku vanhempi vielä?” ”nii, oonko mää muka äiti vielä?” ”Ja mää isä?”

”Alussa tunsin olevani täysin epäonnistunut äitinä ja vanhempana. Kateutta muita ns. täydellisiä perheitä kohtaan, epäoikeudenmukaisuuden mukanaan tuomaa tietynlaista voimaakin. Halua auttaa muita saman kokeneita.”

Osalla vanhemmista oli kokemus myös hallinto-oikeuden käsittelystä asian tiimoilta. Huostaanottopäätös pysyi kaikissa tapauksissa myös oikeuskäsittelyn jälkeen. Lisäksi tämä oli tuottanut vanhemmille hyvin vahvasti tunteen, että käsittely oli vain muodollisuus ja päätös oli tehty jo valmiiksi, huomioimatta lainkaan vanhempien näkökulmia ja mielipiteitä tai todistajien lausuntoja. Vanhemmat kokivat, ettei myöskään lapsien kertomia asioita oltu huomioitu näissä päätöksissä.

”Oikeuteen ku mentiin, niin kävi kyllä heti selväks, että ne on sen päätöksen jo valmiiks tehny. Ei ne siellä enää kuunnellu meidän tai lasten mielipiteitä.”

”Olihan meillä kolme todistajaa. Ja lääkärinlausunto. Mutta ei ne siellä mitään merkannu.”

“Kyllä lapset sano ettei niitä pelota mun käytös. Mutta ne oli muka liian pieniä.”

“Ei sieltä mitään tietoa lasten asioista tuu. Olis kiva kuulla miten koulussa menee, mitä harrastuksiin kuuluu ja sitä rataa.”

“Keskimäinen joutu sairaalaan, eikä siitäkään meille mitään ilmoitettu. Myöhemmin tuli sit puheeks että aijaa, tällanekin tapaus on ollu.”

“Olis kiva nähä ja kuulla muutenkin kun synttäreinä ja jouluna.”

8.5 Vertaistuen merkitys

Kartoitimme haastatteluissa mahdollisimman tarkasti, millaisilla voimavaroilla ja keinoilla vanhemmat olivat selvinneet voimakasta kriisiä aiheuttaneesta huostaanoton hetkestä. Vertaistukea ja sen tärkeyttä korostettiin, sillä kokemus muista saman kokeneista ja siitä selvinneistä koettiin voimaannuttavana kriisistä yli pääsemiseen.

”On tosi tärkeätä, että kuulee, että on ihan täysjärkisiä ihmisiä, jotka kun sanoo, että tietää miltä susta tuntuu, niin voi oikeesti luottaa siihen, että se tietää miltä tuntuu.”

”Kiteytettynä vertaistuki on tärkein juttu. Jollain tasolla, että joko se yksilötasolla tai sit tää vertaistukijuttu. Ne on niinku ne ihan ykköset. Ja sit se että ammattilaisten pitäs joka tilanteessa aina kaikilta kysyä että miten sää jaksat ja tarviiksää apua.”

”Oon käyny siellä paljon ja siitä on kyllä ollu apua. Että suosittelen sitä kaikille.”

”Ilman vertaistukea en olis selvinnyt, se toimi mulle myös tosi tärkeänä tietolähteenä.”

Toisille oma puoliso oli ollut ainut tukea ja ymmärrystä antava, tärkein voimavara. Myös muut läheiset olivat toimineet merkittävänä tukiverkkona, mutta osa huostaanoton kokeneista olivat yksinhuoltajia, jotka eivät olleet pystyneet jakamaan tapahtumaa edes oman lähipiirin kanssa.

*”Meillä tuli kaikki kaverit apuun kun mää olin ihan hysteerinen ja soittelin kaikki läpi. Niin onneks kaverit tuli. Ja äti ja sisko ja *** (ystävän nimi).”*

"Mun tuki on toi (näyttää puolisoaan). Onneks on. Ja ihme on että ollaan vielä yhdessä."

"Läheisistä tietää ihan muutama. Voi yhdellä kädellä laskee. Kun yksin oli pakko selvitä niin ei tullu sit oloa että lähtis sitä huutelemaan. Ei sitä sit tullu myöhemminkään kerrottua."

Useat tutkimukseemme osallistuneista ihmettelivät itsekkin, miten ovat selviytyneet kohtuullisen täysjärkisinä tapahtumista huolimatta. Huostaanotot, joissa sijoitus oli seurausta lapsen omista ongelmista ja perheessä oli muitakin lapsia, olivat he vanhempien kriisistä huolimatta pitäneet nämä arjessa kiinni.

"Mää en siis oikeesti tiä miten mää oon selvinny hengissä siitä."

"Se on edelleen jossain määrin tabu. Koska voi helposti tulla että aa, tää nuori on päihteidenkäyttäjä. Entinen."

"Oli pakko jaksaa. Se toinen lapsi siellä kotona kuitenkin ootti äitiä aina töistä kotiin. Nii ei siinä ollu paljon muuta mahdollisuutta kun nousta sängystä joka aamu. Vaikka kuinka pahalta tuntu."

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksemme osoitti selvästi sen, että vanhemmat kokivat saamansa tuen huostaanoton hetkellä täysin riittämättömäksi, jos sitä oli ollut lainkaan. Vanhemmat kokivat jääneensä täysin yksin, vaikka kokemus huostaanotosta oli useimmille ollut hyvinkin traumaattinen. Lähes kaikki vanhemmat olivat kokeneet epäonnistuneensa vanhemmuudessaan huostaanotosta johtuen ja tämän myötä omaa vanhemmuutta oli alettu kyseenalaistamaan. Heidät oli jätetty melko yksin näiden tunteiden kanssa. Tämä on mielestämme melko huolestuttavaa, sillä tuen saamattomuus voi helposti johtaa vanhemmuuden horjumiseen ja vanhemman identiteetin murenemiseen (Vanhanen 2014).

Lastensuojelulaki (417/2007, 54§) velvoittaa lapsen sijoittajakunnan ja sijaishuoltopaikan tukevan biologisen vanhemman ja lapsen välistä yhteydenpitoa taloudellisesti, tarpeen niin vaatiessa. Tutkimukseen osallistuneiden vanhempien saama tuki olikin ollut pääasiassa juuri taloudellista tukea, muun muassa matkakulukorvauksia sijaishuoltopaikkaan kulkemista varten. Suurin osa vanhemmista ei ollut saanut minkäänlaista henkistä tukea prosessin aikana, saati huostaanoton hetkellä ja kriisiapu koettiin myös melko vieraana käsitteenä. Vanhemmat kokivat, että kukaan ei ollut kertomassa biologisten vanhempien oikeuksista lasta kohtaan, eikä siitä, mistä tietoa tai apua olisi saatavilla.

Tutkimuksessamme kävi ilmi se, että jokainen vanhempi olisi kaivannut huostaanoton hetkellä vierelleen sellaista tukijaa ja auttajaa, joka olisi kertonut ja ohjannut käytännön asioissa: mistä saa millaistaikin tukea ja apua, kuka auttaa missäkin tehtävässä, kenen vastuu on minkäkin asian hoidossa ja mitä oikeuksia biologiselle vanhemmalle jää lastaan kohtaan. Toiset olisivat kaivanneet konkreettista kädestä taluttajaa esimerkiksi kriisiavun piiriin.

Tukihenkilötoiminnan tärkeyttä siis peräänkuulutettiin ja jäimmekin pohtimaan, pitäisikö näin merkittävää työtä mahdollistaa yhteiskunnan toimesta myös palkallisenä toimintana. Erilaiset neuvottelut ja paperisota liittyvät aina huostaanottoon prosessiin ja nämä byrokratian kiemurat voivat normaalin arjen lisäksi tuntua vanhemmista ylivoimaisilta. Tällaisessa tilanteessa tukihenkilö voisi auttaa vanhempia. Tukihenkilöä voidaan hyödyntää erilaisissa viranomaisneuvotteluissa tai

apuna ja tukena vieraassa ja ahdistavassa tilanteessa tai henkilönä, johon luotetaan ja jolle voi purkaa tuntojaan. Myös jotkut yhdistykset ja järjestöt sekä seurakunta tarjoavat tukihenkilöpalveluita. (Kasvatus- ja perheneuvonta ry, n.d.)

Lisäksi tutkimuksemme osoitti täysin yksiselitteisesti sen, että tutkimiemme huostaanottojen aikaan Pirkanmaan alueella lain vaatimaa asiakassuunnitelmaa ei oltu laadittu lainkaan biologisille vanhemmille. Useat vanhemmat eivät olleet tällaisesta kuulleetkaan. Tästä syystä myöskin perheen yhdistämiseen vaadittavat tavoitteet ja odotukset olivat jääneet biologisille vanhemmille usein melko pimentoon. Osa haastattelemistamme vanhemmista kokivatkin, ettei viranomaisten tarkoituksena ole missään vaiheessa ollutkaan saattaa perhettä takaisin yhteen ja vanhemmat vaikuttivat tyytyneensä siihen kohtaloon, että saavat lapsensa takaisin vasta heidän saavuttaessaan täysi-ikäisyyden. Kuulematta jääminen oli kaikinensa vahva tunne vanhempien keskuudessa ja heillä oli vahva kokemus, että lasta koskevat päätökset tehtiin ilman heitä. Tämä on merkittävää etenkin, kun laadukkaan asiakastyön yhtenä pääedellytyksistä on, että asiakas kohdataan kunnioittavasti tasavertaisena yhteistyökumppanina painottaen kohtaamisessa tämän lisäksi dialogisuutta eli vuoropuhetta ja osallisuutta (Arnkil & Eriksson 2012).

Tutkimuksemme mukaan biologisten vanhempien yhteydenpito lapsiinsa oli monella ollut haastavaa. Ikävä ja suru olivat käsin kosketeltavasti läsnä arjessa. Etenkin sijaisperheisiin sijoitettujen lasten biologiset vanhemmat olivat kärsineet liian vähäisestä yhteydenpidosta lapsiinsa ja kokeneet, että lapsista annettu informaatio oli ollut riittämätöntä. Yhteydenpito-oikeus on kuitenkin nimetty yhdeksi lapsen erityisistä ihmisoikeuksista ja vanhemmalla on oikeus saada tietoa biologiseen lapseensa liittyvistä asioista (Lastensuojelulaki 417/2007 54§). Toisaalta taas lastensuojelulaitokset saivat tutkimuksessamme kiitosta tukemisesta ja kannustuksesta tiiviiseen yhteydenpitoon ja palavereihin osallistumiseen sekä siitä, että vanhempien kuulumisia kyseltiin aktiivisesti.

10 POHDINTA

Tämä opinnäytetyö on ollut kaikinensa erittäin opettavainen ja silmiä avaava kokemus. Halusimme työssämme keskittyä eritoten huostaanoton hetkellä biologisille vanhemmille tarjottavaan tukeen, sillä tätä ei ollut juuri aiemmin tutkittu. Suurin kysymyksemme työssämme siis oli, saavatko vanhemmat tukea, ja jos saavat, millaista se on ja tähän saimme selkeän vastauksen tutkimuksemme kautta. Lisäksi saamamme informaatio siitä, että lain velvoittamaa asiakassuunnitelmaa ei kaikille biologisille vanhemmille tehdä, herätti mielenkiintomme aihetta kohtaan.

Haastattelujen jälkeen olomme oli lähes sanaton. Miten nyky-yhteiskunnassa ihminen voidaan jättää näin yksin? Väistämättä syyttävä sormi osoittaa pirstaleisiin palvelurakenteisiimme, jolloin vastuu vanhempien tukemisesta ei olekaan kenenkään vastuulla. Koemme tämän työn osoittaneen sen, että palvelurakenteisamme on suuria puutteita, joiden vuoksi tällainen tukirakenteiden läpi putoaminen on ylipäänsä mahdollista.

Tämä työ on antanut meille kallisarvoista tietoa ja osaamista lastensuojelutyöstä ja eritoten vanhemman näkökulmasta. Olemme oppineet sen, miten tärkeää todellisuudessa aito kohtaaminen, dialogisuus ja vuorovaikutus on silloin, kun vanhemmille halutaan tuottaa aito kokemus osallisuudesta. On tärkeää pitää mielessä se, että jokainen on oman elämänsä paras asiantuntija eikä sitä voida huostaanoton hetkelläkään sivuuttaa.

10.1 Opinnäytetyöprosessi

Opinnäytetyöprosessimme käynnistyi alkuvuodesta 2019, kun aiheemme alkoi muovautua nykyiseen muotoonsa otettuamme yhteyttä Suomen Kasperiin ja erään vertaistukiryhmän koordinaattoriin Pirkanmaalla. Saimme näiltä yhteistyötahoilta hyviä vinkkejä ja ehdotuksia aihealueen rajaamiseen ja olemme olleetkin heihin useita kertoja yhteydessä prosessin edetessä. Vaikka alussa ilmeni, että aihetta sivuavia opinnäytetöitä on tehty viime vuosina useita, koimme silti tärkeäksi nostaa esiin juuri huostaanoton hetkellä saadun tuen laadun ja määrän vanhempien näkökulmasta.

Aloitimme teorian tiedon keräämisen opinnäytetyötämme varten tehdessämme seminaarityöämme lähes samasta aiheesta keväällä 2019. Tutkimussuunnitelmamme hyväksyttiin loppuvuodesta 2019, jolloin saimme tutkimuksellemme luvan Tampereen kaupungilta. Tällöin aloitimme tiiviin työskentelyn opinnäytetyön parissa ja teoriaosuuden hiominen on jatkunut koko prosessin ajan. Loppusuoralla positiivisena ongelmanamme olikin valtavan laaja tietomäärä, jonka supistaminen ja tiivistäminen oli erityisen aikaa vievää.

Opinnäytetyön tekijöinä yhteistyömme on ollut alusta lähtien saumatonta ja avointa. Yhteistyömme on perustunut toistemme kunnioittamiseen sekä ideoiden ja mielipiteiden arvostamiseen. Olemme huolellisesti noudattaneet yhdessä suunniteltua aikataulua perheidemme arjen ja työelämän kiireiden ohella. Kaikin puolin onnistunut parityöskentelymme on edesauttanut työämme suunniteltua nopeampaa edistymistä. Olemme koko prosessin ajan käyneet keskustelua yhdenmukaisesta päämäärästämme ja yhteisistä tavoitteistamme. Lisäksi yhteinen prosessi on vahvistanut tahoillamme tunnetta oman ammatillisuutemme kehittymisestä. Toki se on opettanut myös nöyryyttä hyväksyä tietynlaista riittämättömyyden tunnetta ja sen tosiasian hyväksymistä, ettei sosiaalialalla koskaan tule valmiiksi vaan jokaisella kohtaamallamme ihmisellä on omanlaisensa kokemukset, vaikeudet ja tarpeet.

10.2 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyötä tehdessämme oli tärkeää huomioida, että huostaanotto on arka aihe, mikä voi aiheuttaa syyllisyyttä ja häpeän tunnetta sen kokeneelle vanhemmalle. Huomioimme tutkimusetiikan työssämme siten, että huolehdimme kyselytutkimukseen osallistuvien anonymiteetista eli kaikki vastaajat pysyivät meille nimettöminä.

Lisäksi korostimme haastattelutilanteissa aina sitä, että käsittelemme saamiamme tuloksia valmiissa työssämme niin, että haastateltavien yksityisyydensuoja toteutuu. Tämä on äärimmäisen tärkeää silloin, kun tutkimukseen osallistuvat kuuluvat erityisen haavoittuvaan ryhmään. Tällöin tutkimukselta voidaan vaatia myös eettistä ennakkoarviointia, jolloin tutkijoiden tulee noudattaa tarkkoja ohjeita tutkittavien informoinnista, tutkimusluvan hankkimisesta, aineiston käytöstä

sekä sen säilyttämisestä ja tuhoamisesta. (von Bonsdorff, Järvensivu & von Bonsdorff 2018.) Vaikka me emme varsinaista ennakoarviointia tehneetkään, me aloitimme tutkimuksemme työstämisen vasta sen jälkeen, kun tutkimuslupa oli saatu. Tämän lisäksi huolehdimme aina siitä, että aineistoja käsittelemme vain me tutkimuksen tekijät ja että ne hävitetään, kun niitä ei enää tarvita. Tämän vuoksi koemme, että vanhemmilla oli rohkeutta rehelliseen vastaamiseen koska he saivat pysyä nimettöminä ja luottivat siihen, että tuloksissa ei tule näkymään heidän sukupuolensa, ikänsä tai muut tunnistettavat tiedot.

Olemme pyrkineet työssämme käyttämään mahdollisimman ajankohtaisia lähteitä, jotta tuottamamme opinnäytetyö olisi luotettava. Aiemmista tutkimuksista saatuja tuloksia olemme tuoneet esiin siksi, että tekemiämme johtopäätöksiä voidaan verrata niihin.

Tutkimustuloksia analysoidessamme piti muistaa, että vastaukset olivat jokaisen vastaajan henkilökohtaisia kokemuksia aiheesta ja näin ollen täyttä luotettavuutta oli vaikea taata. Tiedostimme, että kyselyiden tuloksiin vaikuttaa moni asia, esimerkiksi vastaajan mieliala ja meneillään olevat elämäntapahtumat. Tämä oli tärkeää huomioida haastattelutilanteissa, koska tutkimuksen luotettavuudesta puhuttaessa on huomioitava se, että tutkittavien oikeuksia ei saa loukata, mutta heidän suojelemisensa ei saa kuitenkaan johtaa tulosten vääristymiseen. (Mäkelä & Stakes 2005, 3.) Tämän vuoksi joidenkin haastatteluiden jälkeen itsellemme jäi hiukan ristiriitainen olo, sillä saatujen tietojen vääristyminen loisi koko tutkimuksellemme vääränlaisen suunnan.

Puhuttaessa tutkimuksen luotettavuudesta tulee ottaa huomioon se, että tutkittava joukko on riittävän suuri ja edustava. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkittavat ovat asiantuntijoita siinä, mitä tutkitaan. Tämän lisäksi on tärkeää, että vastausprosentti on mahdollisimman suuri ja että kysymykset on esitetty siten, että ne kattavat kaikki tutkimuskysymykset. (Heikkilä 2014, 1.) Tämän otimme huomioon omassa tutkimuksessamme siten, että koitimme saada mahdollisimman monta sovitusta kyselyistä ja haastatteluista onnistumaan ja jos niitä peruttiin, yritimme aina löytää ja ehdottaa uutta sopivaa aikaa tutkimukseemme osallistuville. Lopulta kaikki tutkimukseen lupautuneet eivät osallistuneet haastatteluun tai kyselytutkimukseen, joka osaltaan pienensi tulosten luotettavuutta.

Koko opinnäytetyöprosessiamme ohjasi tiukasti myös sosiaalialan ammattieettiset ohjeet ja arvot. Yksi työmme lähtökohdista oli se, että halusimme edistää huostaanoton kokeneiden biologisten vanhempien osallisuutta. Osallisuudesta puhuttaessa tulee tärkeimpänä huomioida se, että jokaisella on oikeus saada tietoa itseä koskevista asioista sekä vaikuttaa omiin asioihinsa. (Talentia 2017.) Tämän koimme yhdeksi tärkeimmistä seikoista ja sen vuoksi koko opinnäytetyömme saikin alkunsa: biologisten vanhempien kuuleminen ja osallistuminen omaan elämään suuresti vaikuttavaan elämäntapahtumaan tulisi olla itsestäänselvyys.

Yksi keskeisimmistä työtämme johdattaneista suuntaviivoista oli lisäksi ihmisarvon ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen. Sosiaalialan ammattilaisena tulee ottaa aina huomioon se, että jokaisella on oikeus elämään, henkilökohtaiseen vapautteen sekä koskemattomuuteen. Tämän lisäksi on muistettava, että jokaisella on samat ihmisoikeudet, riippumatta siitä, millaisia valintoja yksilö on tehnyt. (Talentia 2017, 11.) Tämän otimme työssämme huomioon siten, että emme tehneet mitään ennakko-oletuksia tutkittavista etukäteen emmekä tuominneet ketään. Saimme haastatteluiden aikana kuulla monia erilaisia tarinoita siitä, millaista muun muassa vanhempien oma käytös on ollut, mutta emme antaneet tämän näkyä tai vaikuttaa työhömmme tai vaikutelmiimme kohtaamistamme ihmisistä millään tavalla.

Tämän lisäksi oli tärkeää huomioida itsemääräämisoikeus ja kunnioittaa sitä. Tämä on jokaisen ihmisen perusoikeus (Talentia 2017) ja se näyttäytyi työssämme siten, että kyselyt ja haastattelut perustuivat vapaaehtoisuuteen. Vapaaehtoisuus huomioitiin haastattelutilanteissa myös niin, että teimme pitkän haastattelua tiettäväksi, että tutkittavat saavat kertoa juuri siitä, mistä haluavat ja juuri sen verran kuin haluavat. Lisäksi heillä oli mahdollisuus lopettaa haastattelu heti, jos silti tuntui.

Näiden arvojen ja ohjeiden lisäksi huomioimme opinnäytetyössämme myös muut ammattieettiset ohjeet. Ihmisen kokonaisvaltainen huomioiminen, sosiaalinen oikeudenmukaisuus, syrjinnän vastustaminen sekä erilaisuuden tunnustaminen (Talentia 2017) ovat kaikki arvoja, joita ilman työtä sosiaalialalla ei voi tehdä. Tämä näkyi omassa prosessissamme siten, että selvitimme, mitkä asiat vaikuttavat tutkittavien elämään ja arkeen ja halusimme nostaa esiin myös sen, että

tällä hetkellä toiminta huostaanottojen ympärillä ei ole kaikille tasavertaista. Lisäksi korostimme työssämme sitä, että mikään ulkoinen seikka, kuten ikä, taloudellinen asema tai fyysinen ominaisuus, ei saa olla esteenä palveluiden tai tuen saamiselle silloin, kun niitä oikeasti tarvitaan.

10.3 Sosionomin rooli vanhempien tukemisessa

Sosionomin osaamista lastensuojelutyössä tarvitaan ja huomasimmekin työtä tehdessämme sen, miten tärkeää on ymmärtää lastensuojelullisten toimenpiteiden merkitys vanhemman identiteettiin ja elämään. Yksi tärkeä seikka on myös se, että kriisi, jonka vanhempi kokee lapsen huostaanoton yhteydessä, ei ole vähäpätöinen asia ja tämän vähättely voi johtaa koko vanhemmuuden horjumiseen ja arjessa selviytymisen ongelmiin. Opimme kuitenkin työssämme sen, miten suuri merkitys kriisistä yli pääsemiseen ja tuen vastaanottamiseen on sillä, tapahtuuko huostaanotto biologisten vanhempien suostumuksella vai tahdonvastaisesti. Joskus suostumuksellinen huostaanotto voi olla jopa helpotus perheelle, mutta se ei tarkoita sitä, etteikö se silti kriisiyttäisi ja horjuttaisi vanhemmuutta. Tällöin on tärkeää osata kohdentaa tukitoimet oikein. Jokainen tilanne on kuitenkin erilainen ja jokaisen vanhemman kokema kriisi yksilöllinen ja näin ollen valmista toimintamallia ei voida tällaiseen kohtaamiseen luoda. Tästä syystä aidon dialogin, kohtaamisen ja tukemisen merkitys voi nousta odottamattoman suureksi.

Sosiaalialan ammattilaisina näemme sosionomin roolin hyvinkin merkittävänä vanhemmalle huostaanoton hetkellä ohjauksen, avun ja tuen saamiseksi, joko kaupungin sosiaalitoimen tai jonkun säätiön tai yhdistyksen tarjoamana. Tärkeintä kuitenkin on, että joku ottaa vastuun eikä vanhempi jää yksin. Tämän lisäksi jokainen sosiaalialalla työskentelevä tietää, että lastensuojelulaissa on määriteltä, että lapsen kehityksen kannalta tärkeät ja turvalliset ihmissuhteet tulee turvata sijaishuollon aikana. Tutkimuksemme mukaan tämä ei toteudu ja jäimmekin pohtimaan, miten työtä voi tehdä puhtaalla eettisellä omallatunnolla tietäen, että päätökset ja ratkaisut, joissa tämä ei toteudu, rikkovat lakia ja ovat näin ollen laittomia?

Aiheet, joiden parissa lastensuojelutyössä työskennellään, ovat rankkoja ja varmasti vaikeita osittain ymmärtääkin. Koemme kuitenkin saaneemme hyvät eväät siihen, miten tehdä työtä lapsi- ja perhelähtöisesti sekä lasta että vanhempaa tuken, kunnioittaen ja ymmärtäen. Ajattelemme, että tärkein asia muistettavaksi on, että sijoitus ja huostaanotto eivät missään tapauksessa tarkoita biologisen vanhemmuuden tai välittämisen loppumista ja ainutlaatuisen siteen katkeamista. Mutta vaikka näin ei olekaan, ei tule unohtaa, että huostaanotto on aina vanhemmalle kriisi ja kriisistä harvoin kukaan pääsee täysin yli ilman minkäänlaista tukea tai apua. Toiveenamme onkin, että opinnäytetyömme toisi huostaanottotilanteissa ja vanhempien kanssa työskenteleville sosiaalialan ammattilaisille ymmärrystä vanhemman tuen tarpeesta ja sen merkityksestä. Lisäksi toivomme tämän työn osaltaan vaikuttavan myös ammattilaisten asenteisiin, arvoihin ja ajatteluun.

10.4 Jatkotutkimusaihe

Työtä tehdessämme päädyimme pohtimaan, mikä on sosiaaliviranomaisen paikka huostaanottoprosessin aikana. Tästä syntyi jatkotutkimusaiheeksi se, miten nykyistä palveluohjausta ja verkostotyötä voitaisiin hyödyntää perheen tukemisessa huostaanoton aikana. Tämän lisäksi olisi mielestämme aiheellista pohtia, millaisia rakennemuutoksia nykyisessä palvelujärjestelmässämme tarvittaisiin, jotta lain edellyttämä asiakassuunnitelma kyettäisiin kaikille biologisille vanhemmille tekemään.

Monitoimijainen tiimityö on sosiaalialan työkentällä enenevässä määrin käytetty työskentelymalli ja asiakkaan kokonaisvaltaista huomioimista painotetaan koko ajan enemmän. Näin ollen ajattelemme, että biologisten vanhempien tukeminen ei lähtökohtaisesti saa olla vain yhden toimijan vastuulla, vaan vastuu eteenpäin pääsemisestä tulee olla koko verkoston yhteinen päämäärä.

LÄHTEET

Arknil, T. & Eriksson, E. 2012. Huoli puheeksi – Opas varhaisista dialogeista. Tampere: Juvenes Print – Tampereen Yliopistopaino Oy. 8. painos.

Boland, M. 2004. Your Right to Child Custody, Visitation, and Support. Sphinx Publishing, an Imprint of Sourcebooks, Inc. Luettu 22.2.2020.

Duodecim terveyskirjasto. 2019. Lääketieteen sanasto. Luettu 25.3.2020.
https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=ltt01376

Eriksson, P., Malja, M., Petrelius, P. & Puustinen-Korhonen, A. 2019. Lastensuojelun laatusuositus. Helsinki: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuo-
 tanto.

Eskola, J. & Vastamäki, J. 2015. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1: Metodien valinta ja aineiston keruu: Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 4. painos. Jyväskylä: PS-kustannus. 159-182.

Forsell, M., Kuoppala, T. & Säkkinen S. 2018. Lastensuojelu. Tilastoraportti 23/2019. Terveystieteen ja hyvinvoinnin laitos. 3.

Hansen, P. 2018. Henkisen ensiavun opas. Punaisen Ristin ja Punaisen Puoli-
 kuun kansallisille yhdistyksille. IFRC:n Psykososiaalisen tuen keskus: Kööpen-
 hamina. 24-26.

Heikkilä, H. 2013. Biologisesta vanhemmuudesta sosiaaliseen vanhemmuuteen – Suomen vanhemmuuslainsäädäntö sateenkaariperheiden ja lapsen edun näkökulmasta. Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta. OTM -tutkielma.

Heikkilä, T. 2014. Tutkimuksen luotettavuus. Edita Publishing Oy. 1.

Heino, T., Hyry, S., Ikäheimo, S., Kuronen, M. & Rajala, R. 2016. Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset. HuosTa -hankkeen (2014-2015) päätulokset. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Hiltunen, T. 2018. Huostaan otettujen lasten äidit. Teoksessa Eerola, P & Pirs-
 kanen, H. (toim.) Perhe ja tunteet. Tallinna: Gaudeamus Oy. 227-241.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Hughes, D. 2011. Kiintymyskeskeinen vanhemmuus. Toimivuutta kasvatukseen. Tampere: PT-kustannus.

Huhtanen, R. 2016. Vapaaehtoinen vai tahdonvastainen huostaanotto? Teoksessa Enroos, R., Heino, T. & Pösö, T. (toim.) Huostaanotto – Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino. 33-51.

Hämäläinen, S. asiantuntija. 2019. Kasper ry. VOIKUKKIA-toiminta. Vanhemmille tarjottavat tukimuodot. Sähköpostiviesti. sanna.hamalainen@suomenkasper.fi. Luettu 30.10.2019.

Jokinen, M. 2012. Oma lapsi – Tutkimus vanhemmuudesta ja kiintymyksestä perheissä, joissa on sekä adoptoituja että biologisia lapsia. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma.

Kananen, J. 2008. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 93. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopistopaino.

Kasvatus- ja perheneuvonta ry. N.d. Voikukkia-ryhmä. Luettu 10.9.2019.
<https://www.voikukkia.fi/vanhemmat/voikukkia-ryhma/>

Koski-Jännes, A. Riittinen, L. & Saarnio, P. 2008. Kohti muutosta: Motivointinemetelmiä päihde- ja käyttäytymisongelmiin. Helsinki: Tammi.

Kujala, V. 2003. Jaetun vanhemmuuden mahdollisuudet. Sijoitettujen lasten vanhempien ryhmätoiminnan opas. Jyväskylä: Painohäme Oy.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Lastensuojelun keskusliitto. 2015. Huostaanotettujen lasten vanhemmat: Haluamme tulla kohdatuiksi ihmisenä. Luettu 5.1.2020. <https://www.lskl.fi/tee-mat/lastensuojelu/huostaan-otettujen-lasten-vanhemmat-haluamme-tulla-kohdatuiksi-ihmisina/>

Luodes, E. 2007. Asiakaslähtöisyys lastensuojelun avohuollon moniammatillisessa yhteistyössä. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Sosiaalityön Pro gradu -tutkielma.

McClain, L. & Cere, D. 2013. What Is Parenthood? : Contemporary Debates About the Family. Luettu 22.2.2020.

Mäkelä, K. & Stakes. 2005. Laadullisen sosiaalitutkimuksen eettiset kysymykset. Kutsuseminaari. Helsinki: Stakesin monistamo. 3.

Palosaari, E. 2007. Lupa särkyä – kriisistä elämään. Helsinki: Edita Prima Oy.

Perhehoitolaki 20.3.2015/263.

Pitkänen, M. 2011. Vastuun paikka! Vanhempien tukeminen huostaanotossa. Helsinki: Yliopistopaino.

Pösö, T. 2016. Mistä puhutaan, kun puhutaan huostaanotosta? Teoksessa Enroos, R., Heino, T. & Pösö, T. (toim.) Huostaanotto – Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino. 7-32.

Ruishalme, O., Saaristo, L. 2007. Elämä satuttaa: kriisit ja niistä selviytyminen. Helsinki: Tammi.

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa – Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Prima Oy.

Sillman, P. 2019. Voikukkia-ryhmä. Luento. Lastensuojelukurssin oppitunti 29.3.2019. Tampereen ammattikorkeakoulu.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2017. Sosiaalihuoltolain soveltamisopas. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. 118-120.

Suomen mielenterveys ry. N.d. Kun sairastun: Kriisin vaiheet. Luettu 15.2.2020. <https://mieli.fi/fi/mielenterveys/vaikeat-elamantilanteet/sairastuminen-voi-olla-kriisi/kun-sairastun-kriisin-vaiheet>

Talentia. 2017. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Tampere: Punamusta Oy. 11-23.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. N.d. Lastensuojelun käsikirja. Luettu 4.10.2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2020. Lastensuojelun käsikirja. Lastensuojelun asiakassuunnitelma. Luettu 24.4.2020. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-asiakassuunnitelma>

Tilastokeskus. N.d. Käsitteet. Luettu. 20.11.2019. https://www.stat.fi/meta/kas/kvalit_tutkimus.html

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2012. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 9. uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vanhanen, S. 2014. Kuka auttaisi meidän perhettä? Sijoitetun lapsen ja hänen perheensä tukeminen ja jälleenyhdistäminen - kehittämishankeen raportti. Forssa: SOS-Lapsikylä ry.

Voikukkia. N.d. Ammattilaisille. Luettu 24.4.2020. <https://www.voikukkia.fi/ammattilaiset/>

Von Bonsdorff, M., von Bonsdorff, M. & Järvensivu, A. 2018. Tutkimusetiikka yhä tärkeämpää työelämän tutkimuksessa. Työelämän tutkimus – Arbetslivsforskning 16 (1). Pääkirjoitus.

LIITTEET

Liite 1. Kyselylomake

Saavatko vanhemmat riittävästi tukea huostaanoton hetkellä? Kyselylomake opinnäytetyötämme varten

Taustaa

1. Minkä ikäinen olit, kun huostaanotto tapahtui? Entä nyt?

2. Milloin lapsesi on huostaanotettu ja mitkä asiat siihen johtivat?

3. Oliko huostaanotto vastentahtoinen vai suostumukseen perustuva? Mikäli kyseessä oli vastentahtoinen huostaanotto, käsiteltiinkö tämä hallinto-oikeudessa?

4. Kuvaile huostaanottohetkeä omin sanoin.

Tuen määrä, laatu ja merkitys

5. Millaista tukea olet saanut ennen huostaanottoa? Entä sen aikana? Entä sen jälkeen?

6. Millaista tukea olisit kaivannut tai tarvinnut?

7. Kuinka merkittävänä koet vertaistuen saamisen?

8. Tehtiinkö sinulle tukisuunnitelma sosiaaliviranomaisen puolesta? Onko tähän suunnitelmaan kirjatut asiat toteutuneet?

Tunteet, niiden käsittely ja nykyhetki

9. Millaisia tunteita huostaanottotilanne sinussa herätti? Miten reagoit tähän?

10. Miten huostaanotto on vaikuttanut sinuun ihmisenä ja vanhempana?

11. Miten voit nyt? Millainen elämäntilanteesi on tällä hetkellä?

12. Tuleeko mieleesi muita ajatuksia, joita haluaisit kertoa aiheeseen liittyen? Sana on vapaa 😊

Liite 2. Saatekirje

Arvoisa vastaanottaja!

Olemme kolmannen vuoden sosionomiopiskelijoita Tampereen ammattikorkeakoulusta. Tutkimme opinnäytetyötämme varten, saavatko biologiset vanhemmat riittävästi tukea lapsen huostaanoton hetkellä. Kyselytutkimuksemme tarkoituksena on kartoittaa Tampereen alueella biologisten vanhempien tuen saantia huostaanoton hetkellä ja sen myötä lisätä heidän valmiuksiaan selviytyä sen tuomasta elämänmuutoksesta. Lisäksi kartoitamme kyselyssä joitakin taustatietojanne.

Olette valikoituneet tutkimukseen _____ kautta. Olemme toimittaneet kyselylomakkeet ryhmän koordinaattorille, joka on lähettänyt kyselyt teille, joten henkilötietonne pysyvät meille täysin salassa. Saatuja tietoja käsittelemme vain me, tutkimuksen tekijöiden muodossa ja niitä käytetään ainoastaan edellä mainittuun tarkoitukseen. Opinnäytetyöntekijöinä käsittelemme vastauksenne luottamuksellisesti.

Opinnäytetyö valmistuu syksyllä 2020 ja se on luettavissa Tampereen ammattikorkeakoulun kirjastossa sekä internetissä ammattikorkeakoulujen Theseus-tietokannassa. Jos teillä on kysyttävää kyselymme tai opinnäytetyömme tiimoilta, voitte olla suoraan yhteydessä meihin tai _____ -yhteyshenkilöömme _____ . Yhteystietomme ovat sivun alareunassa.

Toivomme teidän osallistuvan kyselyymme! Vastaamalla voitte antaa arvokasta tietoa, jolla vanhempien saamaa tukea huostaanottohetkellä voidaan tulevaisuudessa kehittää/parantaa. Pyydämme teitä ystävällisesti palauttamaan lomakkeen oheisessa teille maksuttomassa vastauskuoressa. Toivomme vastauksia 1.2.2020 mennessä.

Ystävällisin yhteistyöterveisin,

Marika Kanneljärvi-Nieppola (marika.kanneljarvi-nieppola@tuni.fi) ja

Rea Pellonperä (rea.pellonpera@tuni.fi)